

KNJIŽEVNOST

MESEČNIK ZA UMETNOST IN ZNANOST

2

L. I. 1933

V. Kostanjevec: Današnja kriza in bankrot narodnogospodarske „znanosti“

M. Klopčič: Materino pismo

T. Brodar: Nacionalno vprašanje kot znanstveno vprašanje (Dalje)

L. Adamič: Slučaj Mooney-Billings

P. Lem: Ludvik Mrzel in socialna književnost (Dalje)

I. Kosec: Psihoanaliza in individualna psihologija v teoriji in praksi (Dalje)

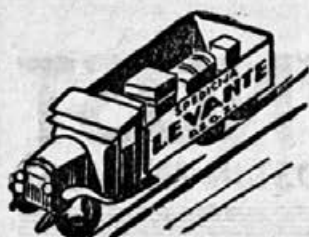
B. K.: K aferi „Veselega vinograda“

P. Lem: Bartol „Lopez“

Uredništvo in uprava: Rimska cesta šte. 20/I.

Izdajatelj in urednik: Bratko Kreft, Rimska c. 20/I.

Odgovorni urednik: Vičič Milan, Idrijska ulca št. 13.

Hitro in poceni Vas

Levante

preseli

Ljubljana

Miklošičeva c. 15

Telef. 20-37

Cenjenemu občinstvu se
priporoča

**MODNI SALON
ZA GOSPODE**

Franc Rožič

Ljubljana

Kongresni trg 7

Po zelo znižanih cenah do-
bite vse manufakturno,
modno in konfekcijsko
blago pri

I. Tomšič

Ljubljana

Sv. Petra cesta 38

NAROČNIKI!

POZOR!

Tisti, ki niso še nakazali prvega obroka (15 Din), imajo na ovitku rdeči križec, ki je prvi opomin. Zato prosimo, da po sprejemu 2. številke takoj nakažete prvi obrok, sicer bodo dobili nov opomin, ki bo zvezan s stroški! Prav tako opozarjamo, da razreznega izvoda uprava ne sprejme nazaj! Kdor je številko razrezal, jo mora plačati! Upamo, da bodo zaostali naročniki takoj po sprejemu 2. štev. nakazali naročnino, ki je za današnje razmere res malenkostna. Vsem prijateljem našega lista, ki so pripomogli, da se je »Književnost« že tako zelo razširila, najlepša hvala! Prosimo, da nam ostanejo naklonjeni še vnaprej, da agitirajo in nabirajo še vedno nove naročnike, da bomo kmalu lahko »Književnost« povečali! Zato razpisujemo: Kdor dobi pet novih naročnikov, ki plačajo vsaj prvi obrok, bo dobil »Književnost« zastonj! Torej na delo za »Književnost«!

Uprava »Književnost«.

Ponatis črtic, člankov, pesmi in zapiskov iz »Književnosti« je dovoljen le z navedbo vira!

Naročnina se plačuje v štirih obrokih po 15 Din. — Celoletna naročnina je 60 Din (za inozemstvo 80 Din). Posamezna štev. 7 Din. Rokopisi se ne vračajo. — Tiska tiskarna »Slovenija« v Ljubljani. (Predstavniki A. Kolman.)

Vladimir Kostanjevec:

DANAŠNJA KRIZA IN BANKROT NARODNO-GOSPODARSKE „ZNANOSTI“

Novembra 1930. so »New York Times« priobčile znameniti članek T. W. Lamonta, Morganovega kompanjona (Pierpont Morgan je Rockefellerjev tekmeč; oba si delita danes ves kapitalistični svet med seboj), kjer čitamo:

»Vse naše znanstveno raziskovanje je v svojem prizadevanju, da bi pokazalo svetu, kako naj prepreči te pretirane nihljaje industrijskega ciklusa, doslej spodletelo.«

In pod naslovom »Bankrot nacionalnih ekonomov« je dne 9. I. 1931. v »Manchester Guardianu« izšel članek s sledečimi konstatacijami:

»Več vemo o hitrosti gibanja elektrona kakor o hitrosti gibanja denarja. Več vemo o kroženju zemlje okrog sonca in sonca po vesoljstvu, kakor pa (treba bi bilo pristaviti »hočemo vedeti«. — Vl. K.) o industrijskih ciklih. Več lahko povemo o gibanju nevidnih teles kakor pa o koncu depresije.«

Tako ali pa v bolj skriti in sramežljivi obliki čitamo danes drugo za drugo izjave najodličnejših gospodarskih teoretikov in praktikov. Gospodarski kolosi in države z Društvom narodov vred, ki za orientacijo v sedanosti in za perspektive v bodočnosti nujno potrebujejo ekonomske teorije kot vodnika in ki zaman izdajajo milijone za konjunkturne institute, so nad znanostjo razočarani in ogorčeni. Celo instituti, ki so leta in leta uživali velik ugled, kakor ameriški Havard, so popolnoma diskreditirani. In glavni angleški znanstvenik Keynes, luč sodobne oficelne politične ekonomije, priznava:

»Danes smo zamanevrirali v neozdravljiv vrtinec, ker smo se kruto zmotili pri posluževanju zelo občutljivega stroja (= kapitalističnega gospodarstva).« (Iz članka v »Wirtschaftsdienst«, nov. 1930.)

Toda te izjave še niso vse najhujše. Pojavljajo se celo dvomi v možnost same gospodarske teorije. Sonce profesionalne politične ekonomije, švedski profesor in strokovnjak Zveze narodov, Cassel, je prvi začel s tem, da je proglasil rešitev problema vrednosti za nepotrebno. Z drugimi besedami za nemogočo, za nekakšno sveto trojico. In s tem je dal signal za splošno skepso (nevero) ne samo v dosedanje rezultate, temveč tudi v znanost o narodnem gospodarstvu sploh. Ta nevera je danes, kakor vidimo iz gornjih citatov,

prišla do svojega najmočnejšega izraza pri uporabljanju teorije v praksi.

Površno opazovanje teh dejstev navdaja vsakogar, ki veruje v znanost, s skrbjo. Ali so cele generacije največjih ekonomskih duhov res zaman posvetile vse svoje življenje in delovanje, ali res današnji razvoj dokazuje bankrot gospodarske teorije in celo nemožnost gospodarske znanosti, in da objektivne vrednosti našega spoznavanja ni? Če smo se v fiziki, kemiji, geologiji, astronomiji eklatantno prepričali o pravilnosti zakonov, o veljavnosti kavzalnega principa nasproti smotrnosti, o možnosti načrtnega in določenega eksperimentiranja, tehnike in kavzalnega predvidevanja bodočnosti, potem mora vse to veljati tudi za družbene znanosti, ker je človek fizično in historično del in produkt narave, ne pa obratno. In tako se tudi udejstvovanje človeka in družbe ne more vršiti kar na slepo, ampak v strogo določenih mejah in po zakonih, ki jih je treba raziskati ter odkriti.

Če se zakoni, ki jih kaka znanost odkrije, pokažejo v praksi za pravilne, je jasno, da je teoretična podlaga dotičnih zakonov ali pa na dotičnih zakonih logično zgrajena teorija pravilna. Če so astronomi izračunali existenco planeta Neptuna desetletja poprej, nego so ga ugledali, je to znak za pravilnost principov, zakonov astronomije in lep dokaz za objektivno vrednost našega spoznanja. Če se v gospodarski znanosti podajanje situacije, napoved razvoja v bližnji ali oddaljeni bodočnosti izkaže za pravilno, je to dokaz za pravilnost dotične teorije in obenem dokaz za možnost in objektivno vrednost gospodarske znanosti sploh. Če se torej hočemo prepričati, ali ima politična ekonomija *raison d'être*, je potrebno, da se ozremo po njeni zgodovini in pogledamo, kako se teorije najbolj markantnih zastopnikov glavnih ekonomskih šol od druge polovice prejšnjega stoletja dalje izkazujejo v današnjem gospodarskem položaju, predvsem v današnji krizi.

Večina ekonomov priznava, da se gospodarstvo giblje v krogotokih (ciklih) mirnega razvoja, prosperitete, visoke konjunktуре, krize in depresije. Od teh postavlja manjšina akcent na krize in med njimi razvija Marx najbolj značilno prognozo gospodarske bodočnosti. Kakor znano, je Marx izšel iz šole klasične ekonomije angleškega meščanstva ter jo je nadaljeval in izpopolnil do vseh konsekvenc. Glavni rezultat njegovega raziskovanja, kot nam ga podajajo univerzitetni učbeniki politične ekonomije, je ta, da se ti industrijski ciklusi, ki jih je on prvi jasno formuliral, morajo ponavljati v rednih, nekako deset let trajajočih rokih, v vedno ostrejših kontrastih in da slednjič privedejo k neizogibni zrušitvi (*Zusammenbruch*) samega sistema; kako ljudske množice relativno vedno bolj obubožujejo, po drugi strani pa produkcijska sredstva, ki se v orjaškem obsegu izpopolnjujejo, prehajajo vedno bolj v roke maloštevilnih in da tako z vedno večjim podružabljenjem produkcije nastaja baza, ki omogoči produkcijo na novi, kolektivni podlagi.

Marx je tvoril vrhunec in zaključek klasične (angleške) ekonomije. Vsi naslednji teoretiki so se začeli vedno bolj posluževati drugih metod in karakteristično za nje je to, da jemljejo krize kot prehodne, slučajne motnje manjšega pomena. C o n r a d nam v zgoščeni obliki podaja njihovo temeljno formulacijo gospodarskega razvoja («Grundriss der politischen Ökonomie», Jena 1923, str. 491):

»Nauk o vedno večjem obubožanju nižjih razredov* — — — se v drugi polovici 19. stoletja ni uresničil, temveč se je zgodilo nasprotno. — — — Prav tako se vedno bolj splošno priznava, da se veleobrat v poljedelstvu v nasprotju z industrijo v novejšem času v Nemčiji ni tako razširil,** ampak da gre razvoj v nasprotni smeri, nego smatra Marx. O krizah, ki bi se ponavljale s prirodno nujnostjo, ne more biti govora (Razprto od mene. Vl. K.). — — — Edvard Bernstein, marksistični revizionist (t. j. popravljalec Marksa; E. B. je ideolog nemške socialne demokracije), — — — vidi, da se krize v novejšem času (t. j. bilo koncem 19. in 20. stoletja. — Vl. K.) ne zastrujejo, ampak ublažujejo, in priznava, da tudi karteli prispevajo k temu, ker delujejo proti nadprodukciji.«

Za smrtni udarec Marxovi prognozi so smatrali postanek kapitalističnih monopolnih organizacij na prelomu prejšnjega stoletja, ki naj bi odpravile anarhijo in organizirale produkcijo ter skupno z delniškimi družbami demokratizirale kapital. Pojav motenj v gospodarstvu (t. j. kriz) da je z ozirom na vedno večjo kompliciranost gospodarskega življenja spričo svobodne konkurence, ki je princip kapitalizma, vedno bolj možen, vendar ga bodo po drugi strani vedno večja koncentracija in monopoli (t. j. karteli in trusti) ter država vedno bolj blažili, če že ne morda sploh odstranili. Vprašanje kartelov in monopolskih organizacij naj bi bila prva naloga državne politike na celokupnem področju produkcije in trgovine (prim. L i e f m a n n, »Kartelle und Trusts«). Vse bolj je dobival tal nazor, da se bo razvoj obračal vedno bolj k splošnemu blagostanju in da bodo krize in depresije sploh izginile. In po vojni, zlasti od leta 1927.(!!) dalje, je v Ameriki celo sama beseda »kriza« izginila; »učenjaki« so jo črtali iz svojega besednjaka in zamenili z »recesijo« (= udarec nazaj, odskok). Za ilustracijo naj navedemo nekaj tipičnih citatov po zgodovinskem redu:

Leta 1907. je napisal francoski ekonom J e a n L e s c u r e v specialnem delu o krizah:

»Če naj po izkušnjah Zedinjenih držav sodimo o bodočnosti, bomo prišli do zaključka, da so gospodarstva, ki so organizirana v trustih in trustovskih zvezah, varna pred krizami.«

Pokojni T u g a n B a r a n o w s k i, na katerega se toliko sklicuje dr. Ušeničnik v svoji »Sociologiji«, je napisal:

»Karteli lahko omilijo ostrino prehoda od razmaha k zastoju.«

* Da ne bo nesporazuma, naj omenimo, da je Marx na neštetihih mestih poudarjal, da gre za relativno obubožanje in tudi to je poznejša politična ekonomija oporekala.

** Z državno zaščito in protekcijo!

Oboževanec socialno mislečih filistrov, profesor Werner Sombart, ki je pred kratkim pri nas v Jugoslaviji s svojo učenostjo navduševal nabito poln avditorij zagrebških milostivic in »privrednikov«, je napisal v svojem več kilogramov težkem delu »Der moderne Kapitalismus« (»Das Wirtschaftsleben im Zeitalter des modernen Kapitalismus«, II. knjiga, str. 702.):

»Križa leta 1857. je bila zadnja katastrofa v velikem stilu. Od tedaj se jasno vidi, kako se evropsko gospodarsko življenje nagiblje k temu, da se nasprotja izenačijo, omilijo, izginejo. — — — Kar je na ta način iz samemu sebi prepuščenega kapitalizma izraslo, je bilo — kakor rečeno — nasprotno od napovedane zaostritve kriz: bila je njih odprava.«

Že citirani profesor Cassel je napisal po vojni v »Theoretische Sozialökonomik« (4. izdaja, Leipzig, str. 476.):

»Stara trditev, da bodo krize vedno bolj pustošile, je že davno zastarela. Iz materiala, ki smo ga tu podali, lahko sklepamo na to, da bodo krize v najbolj naprednih ter ekonomsko najbolj izšolanih deželah popustile.«

In dva meseca pred nastopom sedanje krize v l. 1929. je poročala Hooverjeva komisija:

»Včasih je zatikajoči se tok produkcije in konzuma bil značilna poteza ekonomskega procesa; ta proces se je razvijal skokoma in ni mu bilo mogoče pogledati v bodočnost; nadprodukcija se je razreševala s tem, da se je produkcija ustavila, tako da bi jo konzum mogel dohiteti. V zadnjih sedmih letih, ki smo jih preiskali, se pa popolnoma jasno očituje ravnotežje med produkcijo in konzumom. Kolikor je povpraševanje po blagu v resnici nezasitno ter se očitvidno ne da zadovoljiti, toliko se produkcija lahko brez zadrževanja več.«

To poročilo napoveduje brezmejnost ameriške »prosperity« ter pošilja krize za vekomaj med ropotijo na podstrešje.

Pustimo zdaj teorije na stran ter poglejmo, kakšen je bil resničen razvoj. Krize so bile od začetka redne kapitalistične produkcije vse do krize leta 1847. periodično ponavljajoči se pojavi in potem so nastopale v rednih presledkih — vsakokrat za oficijelno znanost in praktične gospodarstvenike popolnoma nepričakovano: 1857., 1866., 1873., 1877., delno 1882. ter 1893., dalje sričo pojava monopolističnih organizacij absolutno nepričakovano (t. i. za oficijelne kroge) ob začetku našega stoletja: delno potem 1907.; tistega leta je takrat ortodokсни marksist Karl Kautsky napovedal v najbližji bodočnosti velike gospodarske katastrofe, imperialistično vojno in celo ero revolucij (glej »Der Weg zur Macht«) in ves učeni svet se mu je krohotal; leta 1914. se je pa to izpolnilo in od tedaj do danes traja permanentna gospodarska kriza z večjimi ali manjšimi presledki. Najbolj tragično je, da so vedno tik pred krizo dominirali nazori o večni prosperiteti in 3 mesece po nastopu borznih krahov 1929. ameriški učenjaki še vedno niso videli, kje so in od tedaj do danes vidijo vsakih par mesecev znake prekreta.

Čemu citiramo vsa ta znana dejstva in te znane teorije? Samo v obrambo znanosti. Če obstoji le ena teorija, katere izsledki so se v praksi izkazali za pravilne, je dokaz, da je teorija v svojih principih pravilna in da moremo priti s konsekventnim uporabljanjem teorije do zaključkov praktične vrednosti za sedanost in bodočnost.

Če združimo na eni strani teorije onih ekonomov, ki so, kakor smo tu videli, v praksi doživele popolni fiasko, — ter na drugi strani Marxa in njegove predhodnike ekonomov klasične angleške šole ter se potrudimo najti bistveno razliko, bomo videli, da se ločijo v tem: da je metoda prvih subjektivizem, drugih (Smitha, Ricarda, Marxa itd.) metoda pa je objektivizem. Kadar objektivist raziskuje vrednost blaga v kapitalističnem gospodarstvu, vzame za podlago produkcijo, gleda, kako vrednost v današnji družbi produciranih mas blaga nastaja, računa stroške in pride do zaključka, da je delo tisto, kar daje blagu (menjalno) vrednost. Za objektivista je vrednost torej nekaj konkretnega, v resnici obstoječega (čeprav le v odnosih, ne materijalno), kar velja za vse, za kupca X, Y, prodajalca B, brez ozira na njegove individualne želje in potrebe; iz tega osnovnega izhodišča ter gledajoč na isti konkretni način vse zunanje pojave razvija in raziskuje gospodarske zakone. Subjektivist vzame za izhodišče dušo posameznika, ki »samostojno« vrednoti blago, prisoja vrednost z ozirom na koristnost, uporabnost, redkost itd., ter na isti način, gledajoč s stališča posameznika, presoja in razvija »zakone« vsega gospodarskega življenja. Pri subjektivistu je vrednost blaga za kupca drugačna in za prodajalca drugačna; celo za posamezne kupce ni enaka. Taka je metoda subjektivistov in zato ni čuda, če so v znanstveni praksi doživele strahovit polom.

Namen znanosti je povsem praktičen: izboljšati življenjske pogoje človeka. Zato se pečamo z matematiko, kemijo, geologijo, itd., da bi na podlagi zakonov teh disciplin s tehniko izboljšali življenje. Toda doslej ni nikomur padlo na misel, da bi začel postavljati principe, kakšne naj v fiziki, kemiji itd. stvari bodo, ampak vsakdo je raziskoval, kakšne v resnici so; ne, kako naj se kemikalije v epruveti obnašajo, ampak kaj se z njimi v resnici dogaja. Na podlagi tega odkrije zakone, ki jih potem izkorišča, kadar v danih okoliščinah hoče, da bi se isto ali nekoliko spremenjeno ponovilo.

Tako je z znanostmi o prirodi. Nič drugače tudi ne more biti z znanostmi o družbi, ki je tudi del prirode, v prvi vrsti s politično ekonomijo, ki proučuje temelj človeške družbe — gospodarstvo. Naloga te znanosti je ugotovitev objektivnih zakonov, po katerih

Karl Marx: Kapital. Po J. Borchardtovi izdaji poslovenil Oskar Drenik. Založil konzorcij »Svobode«. Ljubljana 1933. Končno smo dobili tudi slovenski prevod Marxovega »Kapitala«. Vsakomur, ki se hoče približe seznaniti z vprašanji današnje družbe, nje strukture, krize itd. — skratka z najosnovnejšimi vprašanji naše dobe, najtopleje priporočamo, da si to delo nabavi.

se gospodarstvo vrši: zakona menjalne vrednosti, zakona, ki nam kaže vzroke kriz in krize kot posledice teh vzrokov itd. Le tako moremo najti pravo točko, kjer se lahko praktično lotimo reforme gospodarstva, če se izkaže potreba. Objektivna (marksistična) politična ekonomija pa nam odkriva ne samo vzročne zveze posameznih pojavov, delne zakone, ampak mnogo več: celokupni razvojni proces družbe. Marx je uvedel plodno dialektično metodo v objektivno politično ekonomijo in tako prišel do zakonov prehajanja človeške družbe iz enega gospodarskega sistema v drug gospodarski sistem.

Tu je na mestu, da citiramo proroške besede Marxa: »Kolikor je politična ekonomija meščanska, t. j. kolikor v kapitalističnem redu namesto zgodovinske prehodne stopnje gleda absolutno in zadnjo obliko družbene produkcije, more politična ekonomija ostati znanost samo tako dolgo, dokler ostane razredni boj latenten, oziroma dokler se očituje v posameznih pojavih. — — — Buržoazija je v Franciji in Angliji zavzela politično oblast. Odslej je razredni boj praktično in teoretično dobil bolj in bolj izrazite in preteče oblike. Zazvonil je smrtno pesem znanstveni meščanski ekonomiji. Sedaj ni šlo več za to, ali je ta ali oni teorem resničen, temveč za to, ali je kapitalu koristen ali škodljiv, pripraven ali nepripraven, proti predpisom ali ne. Na mesto nesebičnega raziskovanja je stopilo plačano polemiziranje, namesto neženiranega znanstvenega proučevanja slaba vest in apologetika kot slabi namen.« (Sklepnna beseda k drugi izdaji »Kapitala«.)

Razumljivo dejstvo je, da univerzitetni, meščanski politični ekonomiji niso bili prijetni razvojni zakoni, katere je odkril Marx. Ker je ta konsekventno delal po metodah in načelih klasične šole, ga na isti način ni bilo mogoče pobiti, dasi so si cela desetletja vsi vseučilišni profesorji postavljali ta cilj za svojo prvo nalogo. Za preprosto formalno logiko manj razumljivo je pa to, da so zaradi tega v svoji gorečnosti za »čisto« in »breztendenčno« »znanost« meščanski ekonomisti šli tako daleč, da so zapustili samo metodo klasikov, znanstveno metodo objektivizma ter se obrnili k neznanstveni subjektivistični metodi, ki je v gospodarstvu prav toliko na mestu kakor v antropologiji, fiziologiji, anatomiji. Tako je meščanska znanost sama sebe obsodila na smrt. Evidentno je, da taka »znanost« ne more imeti objektivne vrednosti, in zato so njeni konsekventni zastopniki bolj ali manj proglasili nemožnost teorije sploh. Za onega, ki gleda na razvoj znanosti dialektično, materialistično, je pa popolnoma jasno, zakaj je nastopil ta preokret v politični ekonomiji (vzporedno sličnemu preokretu v filozofiji) od znanstvenega proučevanja k apologetiki (t. j. zagovarjanju kapitalističnega gospodarskega reda). Brezizhodnost današnje univerzitetne ekonomije in filozofije je pač verna slika brezizhodne situacije, v kateri se nahaja današnje meščanstvo.

Mile Klopčič:

MATERINO PISMO

Dragi,
kako da že več mesecev molčiš?
Jaz v mislih sem s Teboj vse dni,
vsak dan na pragu žalostna stojim
in upam: zdaj prišlo bo pismo.
A v našo hišo pismonoše ni.
Zaprem se v sobo, na skrivaj ihtim.
Povej, smo še družina ali nismo?
In če živiš, otrok, kako živiš?

Včasih vse lepše si ravnal z menoj.
Če si odšel drugam samo za dan,
si že razglednico domov poslal.
Tako si dober bil takrat, prijazen,
celo na sprehod smela sem s Teboj.
Zdaj, ko je dom naš tih in prazen
— oče molči, kot zmeraj je molčal —
zdaj čakam še razglednice zaman.

Nekoč si bil otrok in si se bal.
Tako mi je, ko da bilo je včeraj
in da imela nisem nič skrbi.
Odkar si šel, sem zate vsa v skrbeh.
Le zate trepetam povsod in zmeraj,
odkar tako si vêlik, sin, postal,
odkar ne véruješ v boga in greh.
Zdaj moje srce zate se boji.

Ko si odhajal, si mi dal obljubo.
da zmeraj boš enak ostal do nas.
In kadarkoli sem le spomnila se nate,
sem upala: zdaj pride kmalu čas,
zdaj je cel mož in kmalu se oženi.
A Ti kot nalašč silil bi v pogubo:
včeraj žandarji vprašali so zate —
Za božjo voljo, kaj naj to pomeni?

Ti nisem rekla, da se spametuj?
Tako si pameten. In to ni prav!
Sicer pa sam najbolje veš, kako.
Poznam Te: že tako se boš jezil,
da pišem tako pismo, tak pozdrav.
Molčala bi, a mi je prehudo,
čeprav zatrdno vem, da nisi kriv.
Zato nikar se name ne huduj!

Težko je z nami; in kako s Teboj?
 Vsi smo berači, drugega sploh nismo.
 Nihče ne ve, kaj še se nam obeta.
 Boga zahvali, da si mlad in zdrav.
 A jaz? Kaj naj počnem na stara leta?
 Grem h koncu. Dolgo je že pismo.
 Ne bodi hud in sprejmi lep pozdrav
 od svoje mame.

(*Na robu:*)

Piši mi takoj!

Tone Brodar:

NACIONALNO VPRAŠANJE KOT ZNANSTVENO VPRAŠANJE

(Dalje.)

I.

Že samo dejstvo, da eksistira o nacionalnem problemu cela vrsta teorij, da se daje pojmu narod najrazličnejša vsebina, da je bil ta pojem izkoriščen na najrazličnejši način, da je bil temelj najostrejših progresivnih borb in da je bil porabljen tudi kot idejna podlaga imperializma in v zadnjem desetletju reakcionarnega fašizma, že samo to dejstvo je dokaz kompliciranosti tega vprašanja. Notranja vsebina tega pojava in njegov socialni nosilec sta se od prvih njegovih znakov pa do danes večkrat spremenila, kakor se je menjala ekonomska struktura družbe v poedinih epochah. Narod, ki je bil najprej parola osvobodilnih borb mladega meščanstva, je postal na eni strani ščit za najbolj brutalno nacionalno in socialno zatiranje po kolonijah in polkolonijah velikih zapadnoevropskih držav, na drugi strani pa parola kmečkih in malomeščanskih množic po teh kolonijah in polkolonijah v njihovi borbi za ekonomsko osvoboditev od tujega kapitala, v momentu, ko igra njihovo lastno meščanstvo najbolj nagnusno oportunistično politiko napram vladajočemu tujemu meščanstvu; navidez v imenu istega nacionalizma, v resnici pa zato, ker ji tako kažejo njeni ekonomski interesi. Treba je pogledati samo razvoj od revolucionarnih borb nemškega, italijanskega in drugih narodov za narodno svobodo v času, ko je bilo meščanstvo še v borbi za progresivna stremjenja ter bilo tudi nosilec resnično revolucionarnih narodnih borb, pa do osvobodilnih borb kitajskega, indijskega in drugih kolonijalnih narodov, kjer igra domače meščanstvo napram nacionalno osvobodilni borbi kmetov vseskozi reakcionarno vlogo, ker ji politika paktiranja s tujim kapitalom več nese.

Narodno vprašanje je kompleks vprašanj, ki imajo svoj izvor v družbeno-ekonomski strukturi. Teorija naroda, ki hoče resnično zajeti bistvo pojma narod, mora vzeti v račun predvsem ta fakt in raziskovati narod tam, kjer se je rodil, t. j. v njegovih socialnih koreninah. Proučiti mora njegov nastanek in razvoj ter ugotoviti vezi, ki vežejo posamezne njegove člane v enoto.

Toda prav to dejstvo, da je narod kot socialen pojav predmet raziskovanja socialnih ved, kjer je človek najbolj izpostavljen razrednemu vplivu, je vzrok, da so teorije naroda tako številne in da se razlikujejo že v najosnovnejših principih. Posamezne teorije naroda odgovarjajo v različnih časih in različnih miljejih razrednim potrebam teh časov in razmer, prav tako, kakor je že sam nastanek naroda produkt teh razrednih potreb. Zato poedinih teorij in pokretov ne moremo gledati le kot znanstvene zablode, kakor dela to Vidmar, temveč tudi kot izraz družbenih potreb razreda, ki je nosilec teh teorij. Z drugimi besedami, ugotoviti je treba njihovo socialno bazo.

Če izhajamo iz rezultatov raziskovanj modernih znanosti, tedaj nam postane znanstvena malovrednost teh teorij hitro evidentna, neglede na to, da priznamo njihovo družbeno nujnost. Sredi teh teorij, v znanstveni in idejni zmedenosti, v sramežljivem koketiranju z raso, spiritualistično in kantovsko postavljeno teorijo, ki pa ni ne ena, ne druga, ne tretja, plava Vidmar na božanskih perotih metafizike. Pobijati ga ni težko, ker se pobija sam.

O kakšnem narodu, o kakšni narodnosti govori Vidmar? Evo:

»Človeški duh se ne more drugače manifestirati nego v narodnosti, se ne more javljati drugače nego z neko svojsko imanentno strukturo, ki je vprav narodnost; zato tudi v strogem pomenu besede ni nikake vsečloveške kulture, marveč so samo narodne kulture.« (Str. 38.)

Logičen zaključek iz tega citata bi bil, da je narodnost primarna karakteristika človeka na prehodu iz zoološkega stanja v »človeško«, da je narodnost prav za prav prva manifestacija tega »človeškega« stanja. Nesmiselnost tega zaključka je očitvidna vsakomur. Vsakomur, razen Vidmarju, kajti on potrjuje vse to in še več:

»Narodnost ali narodni značaj je nekaka temeljna in apriorna bitnost, je »čista čud« ali »čista nprav« pripadnikov istega naroda, iz katere potekajo, kakor zavest o skupnosti in oddaljenosti od drugih tako tudi jeziki narodov, njihove državne tvorbe in vse, kar še obsega pojem narodnega življenja.« (Str. 18.)

Po Vidmarju je torej narodnost »organ kulture«, pa ne samo kulture v ožjem smislu, temveč baza in predpostavka vsega političnega življenja ter vsega duhovnega ustvarjanja. Ona je zanj kratkomalo več in nesprenemljiv ideološki vidni kot, nekaka stanovitna, specifična apercepcija, ki mora biti v človeka že a priori vložena, kajti po njegovem mnenju ljudstva brez narodnosti ne morejo biti kulturnotvorna.

Toda, prosim! Vidmar je založen tudi z drugačnim materialom.

»Pri vzniku prebujanja in smrti se pokažejo moči, ki narode ustvarjajo, osveščajo in pogubljaajo (podčrtal jaz. T. B.) in te moči nam lahko razodenejo marsikaj o naravi tega, kar se imenuje narod, o njegovem smotru in smislu.« (Str. 19.)

Tako torej narodi vendarle vznikajo, se probujajo in celo umirajo. To se pravi, narodnost vendarle ni tako strašno apriorna, kakor smo se prestrašili pri gornjih dveh citatih. Toda, kdaj so nastali narodi, kdo jih je prebudil?

»Vznik tako imenovanih avtohtonih narodov je prav tako zagoneten kakor postanek človeškega rodu. Razlagaš si ga lahko kot potomstvo otrok prvih staršev, če veruješ v prvega človeka (zares ginljiva velikodušnost slovenskega svobodomiselnca — op. pis.), ali kot naslednike zmagovitih tipov prvobitnih ljudi... Ali vsa ta zgodovina, ki je morda bolj zgodovina plemen nego zgodovina narodov (podčrt. jaz. T. B.), je popolnoma temna. Navzlic temu je nedvomno, da je prve obrise plemen ali ras (podčrt. jaz. T. B.) in narodov črtala še docela slepa in prvobitna priroda, kar jim daje veličast elementarnih pojavov in skoraj večno neizpremenljivost.« (Str. 20.)

Pred narodom je torej nekaj, kar ni narod — pleme. Toda, kaj je potem s kulturo? Če je narodnost organ te kulture, če je človeškemu duhu imanentna, kaj je potem s plemeni? Ali ti nimajo kulture? In, kje in kakšna je tista prirodna gonilna sila, ki vodi in determinira proces nastajanja, prebujanja in umiranja narodov, kje je prirodni vzrok, da se nekatera plemena razvijejo v narode, druga ne in če se razvijejo, da se razvijejo prav na neki določeni razvojni stopnji, odkod prirodni vzroki bujne dinamike družbenih procesov? »Vzniki narodov... nam govore o močeh, ki ustvarjajo narodne individualnosti. Te moči so usodne; njih zakoni so skrivnost narave. Strnitve osnovnih bitnosti so zagrnjene v popolen mrak.« (Str. 24.) Same skrivnosti, tajnosti, megla in mrak. Kaj je narod, kaj ni narod, kaj je pleme, kaj je rasa, kaj je apriorno, kaj nastaja, se prebuja in umira, kaj je prirodni proces in kaj socialen, kaj je spremenljivo in kaj ni spremenljivo?...

»Vsa ta zgodovina... je popolnoma temna.« Kaj ni »temno«?

O, so tudi stvari, ki niso temne. N. pr.: »Vendar vsebuje kriterij jezika vsaj to gotovost, da se nedvomno lahko reče: skupina ljudi, ki piše ali celo samo govori izrazito svoj jezik, je narod, ali vsaj z a r o d e k (podčrt. jaz. T. B.) mogočega bodočega naroda.« (Str. 12.) To je torej vendarle nekaj »gotovega«, toda ta gotovost vsebuje zopet majhno negotovost kar se »zarodka« tiče. Kje se konča zarodek in kje se začne narod? In kaj prav za prav je ta »zarodek«, če ni narod?

Malo odgovora daje Vidmar tukajle: »Grki žive, a ne ustvarjajo več. Nekaj je umrlo v njih. Kaj? Dejstvo, da njihova helenistična kultura sprejema vase vse, celo osnovnemu grškemu značaju

nasprotno elemente, govori za to, da je v njih umrl prav ta osnovni značaj, da se je razkrojila osnovna struktura njihovega duha... V ljudstvu (podčrt. jaz. T. B.) je umrla njegova narodnost, ker se je izčrpala in razrahljala. Grški narod je umrl, dasi je grško ljudstvo še obstajalo (podčrt. jaz. T. B.). V tem stanju ga je našlo krščanstvo, ki ga je preplavilo brez posebno trdnega odpora. V mraku tega vesoljnega in nadnaravnega verstva je prebilo to ljudstvo brez narodnosti (podčrt. jaz. T. B.) dokaj neplodno bizantinsko dobo in turško gospodstvo in se šele po dvatisočletnem oddihu (!) in spajanju s tujimi elementi pričelo prebujati v nov narod (!) grškega jezika, ki bo morda (!) ustvaril novo kulturo.« (Str. 33.)

Grški narod je torej nastal, umrl, se oddahnil kot ljudstvo in zopet postal po dvatisočletnem »počitku« narod. Odkod je nastal prvič? Iz plemena, ki je njegov prirodni »zarodek«, kajti »vsa ta zgodovina... je bolj zgodovina plemen nego zgodovina narodov.« (Str. 20.) In drugič? Iz grškega ljudstva. Ljudstvo je torej »zarodek« naroda. Toda, kaj je ljudstvo, kaj narod? »V ljudstvu je umrla njegova narodnost.« — Ljudstvo je torej narod minus narodnost. Narodnost pa je organ kulture in človeškemu duhu imanentni »večno neizpremenljiv« duhovni obraz. V čem se je manifestiral duh grškega ljudstva, ko ni imel več organa zanj — narodnosti? — Človeški duh se tedaj vendarle lahko manifestira tudi drugače kakor v narodnosti. Vidmar menda ne bo trdil, da je grško »ljudstvo« brez »človeškega duha«?

On torej priznava:

da so narodi nastajali, se prebujali in umirali,

da so pred narodi neki »zarodki« narodov, »plemena ali rase« (str. 20 — zmešnjava s sociološkimi in antropološkimi pojmi je pri srčno srednješolska) in ljudstva,

da je torej narod v procesu nastal in da je sam proces (vznik, prebujanje, smrt),

v isti sapi pa trdi,

da je narodnost apriorna, človeškemu duhu imanentna bitnost,

da ljudstvo brez narodnosti prestane biti kulturno-tvorno (glej citat »Grki žive, a ne ustvarjajo več...«),

da je narod elementaren naraven pojav,

da je »skoraj (!) večno neizpremenljiv«. (Str. 20.)

Pri Vidmarju je vse »skoraj«, »morda«, »ampak«, »toda« itd. Na nejasne trditve je težko jasno odgovoriti. Toda, če je narodnost v svojem razvoju produkt prirode, t. j., če v prirodi nastaja, se prebujata in umira, potem ne more biti apriorna bitnost in ne more biti človeškemu duhu imanentna. Ne more biti organ kulture, edina možna manifestacija človeškega duha, če se kultura pojavlja pred njo, če se »človeški duh« uveljavlja tudi pri »plemenih« ter »ljudstvih«. Ali morda Vidmar odreja plemenom določeno stopnjo kulture? Ne, kajti on pozna »zgodovino plemen ali ras« in »zgodovino narodov«. Kako priti iz

tega labirinta? Kaj je pleme, kaj je rasa, kaj ljudstvo, kaj narod, kaj je »večno neizpremenljivo« in kaj se razvija?

»Mrak«, »megla«, »tajinstvenost«, »usodne moči«, »tema«, »skrivnost narave«, »osnovne bitnosti«, »slepa in nezavedna narava«, »zagonetka«, »poseben človeški osnutek«, »notranja urejenost«, »poseben človeški lik«, itd., itd., to so Vidmarjevi znanstveni termini, ki se začno tam, kjer je treba dati preciznega odgovora.

Toda, Vidmar ima v svojih izvajanjih »temne«, »mračne«, »zagonetne« trenotke, ima pa tudi svetle, in po vseh teh skrivnostnih romanjih skozi mistične katakombe abstraktnosti navsezadnje vendarle zasveti skozi ozko razpoko majhna lučka konkretnosti. »Definiral sem narodnost kot posebno, samo enemu ljudstvu svojsko notranjost, kot nekak osnovni notranji zakon, ki je odločilen za vse duhovno življenje v skupini ljudi, imenovani narod, in ki daje vsemu njenemu življenju osobit značaj. Videli smo, da je izvor narodnosti zagrnjen v popoln mrak (podčrt. jaz. T. B.). Razumljivo je, da ima svoje najgloblje korenine v bližnjem krvnem sorodstvu; kjer tega a priori ni, ga ustvari stoletno skupno življenje z mešanjem rodov, s skupno usodo in z enakim bojem za obstanek zoper sosede in zoper naravne moči. To so elementarne sile, ki ustvarjajo narode« (podčrt. jaz. T. B.). (Str. 35.)

Tu ga imaš! Kar je bilo nejasno, »zagonetno«, »tajinstveno«, je naenkrat postalo čisto jasno. Kar so bile prej »usodne sile« in »slepa in nezavedna narava«, to je zdaj krvno sorodstvo, mešanje rodov, skupna usoda, enak boj za obstanek, iste produkcijske razmere. Vidmar frapira. Pomislite! Še v prejšnjem stavku »je izvor narodnosti zagrnjen v popoln mrak« in stavek kasneje je ta izvor jasen, razsvetljen in osvetljen.

Kdo, ki je hodil z nami skozi navedene citate, bo še našel pri Vidmarju eno samo sled enotnosti njegove teorije, eno samo oporno točko, ki bi iz nje izhajal, če bi hotel nekomu raztolmačiti, kaj je narod, eno samo trditev, ki je v naslednjem stavku ne pobija, eno samo zanikanje, ki ga v prihodnjih besedah ne trdi? Vidmar sluti, da je resnica drugje, kakor jo išče on in se včasih tej resnici hudo približa (glej zadnji citat), toda njegova metafizična metoda ga že v naslednjem momentu zopet vrže v nejasnost in konfuznost. *

Kaj je prav za prav Vidmarju narod? To, da so Nemci bolj za filozofijo, Francozi za »smehljajočo in dražestno lepoto«, Italijani za muziko in likovno umetnost itd., z eno besedo njihov etnografski karakter. Toda, Vidmar tega ne objasnjuje, on s tem objasnjuje, s tem definira. Torej, zakaj so Nemci taki, Francozi drugačni in Italijani spet čisto drugačni? In Vidmar bi odgovoril: »Vidite, to je ravno narodni karakter, aprioren narodni karakter!«

Aha! Hvala za pojasnilo g. Vidmar, zdaj nam je vse jasno!

Če hočemo definirati pojem naroda, tedaj ni zadosti ugotov-

vitev, da je narod ljudstvo z določenim »narodnim karakterjem«, kakor to dela Vidmar, temveč, treba je ugotoviti odkod je ta narodni karakter in kaj je ta narodni karakter. On ni nekaj mističnega, nekaj v zraku visečega, neopredeljivega, tudi ni produkt nekakih »tajinstvenih prirodnih sil«, temveč je moral zrasti na neki materialni bazi, ki ga je vprav omogočila. Z drugimi besedami, da se je tak narodni karakter mogel razviti, je moralo že nekaj biti, kar je vezalo določeno grupo ljudi skupaj. Če pa je to tako (in to je tako, kajti »biti« je pred »zavedati se«), potem je ta nekaj primarni znak in predvsem spada v definicijo naroda. »Narodni karakter ničesar ne pojasnjuje, njega samega je treba objasniti.« (Dr. O. Bauer.)

Vidmar pravi: »... narode ustvarja slepa in nezavedna narava in ni ga naroda, ki bi ga ustvarila zavedna človeška volja in najsi bi bila to volja najgenijalnejšega državnika.« (Str. 24.)

Res je, zavedna človeška volja ideoloških form (torej tudi narodov) ne ustvarja. Zavedna človeška volja ustvarja tehniko, ki je determinirana s potrebami časa, tehnika pa določene produkcijske razmere in te zopet odgovarjajoče ideološke forme. Narod je torej izšel iz družbenih potreb na določeni razvojni stopnji. Čisto prav, noben še tako genijalen državnik ne more vplivati na nastanek nekega naroda, ker je on sam posledica istih socialnih vzrokov, kakor narod. Toda iz istega razloga, g. Vidmar, tudi Dante in Luther italijanskega, ozir. nemškega naroda nista prebudila, kajti onadva sta bila sama le izraza tega prebujenja; posledica, ne vzrok. Veliki pokreti se ne ravnaajo po svojih voditeljih, obratno, v vodjih se zrcali kvaliteta gibanja.

Vidmar je tudi tukaj drugačnega mnenja. Sicer se tudi njemu to mnenje zdi pravljičica, toda on vendarle navaja to »pravljico« kot znanstven fakt: »Pesništvo, pesniški umotvori kot osnovne klice narodne skupnosti kakor pri Grkih in Italijanih! Ali se ne sliši to dejstvo sodobnemu sluhu nemogoče — skoraj kakor pravljičica? In vendar je tako« (podčr. jaz. T. B.). (Str. 27.)

Blagor ljudstvom, ki so imela dosti pesnikov in genijev, kajti le ona so postala narod! Mohamed je zedinil razpršene Arabce, Mojzes je predramil Jude, Homer je zbudil Grke, Dante je dvignil Italijane in Luther je vzdramil Nemce — to so bile po Vidmarjevem mnenju zgodovinske naloge teh genijev. Hvala bogu, tudi Slovenci smo v krogu srečnih: »Naše slovensko prebujenje se je izvršilo v dveh zaletih in je v glavnem delo dveh velikih prebuditeljev...« Trubarja in Prešerna. Če bi torej Trubar ne širil protestantske propagande v slovenskem jeziku in če bi Prešeren ne zabrenkal na svojo liro, Slovencev danes ne bi bilo in Vidmar ne bi imel komu pisati svojega »Kulturnega problema slovenstva«. — Kakšna sreča!

Toda kako spravlja Vidmar te svoje trditve v sklad s stavkom na str. 14: »biti« je pred »zavedati se«? Pri njem je vendar prvotna narodna zavest, drugoten narod:

— Narod je produkt »slepe in nezavedne narave«.

— Narode prebujajo geniji.

Kako je zdaj, ali so narodi produkt zavedne človeške volje, ali produkt prirode? Če so produkt prirode, potem geniji ne morejo biti vzrok narodnega prebujenja, temveč njegova posledica. Če jih prebujajo geniji, kaj ima tu opraviti »slepa in nezavedna narava«?

»Mrak«, »tema«, »zagonetka«, »tajinstvenost« ...

»Prav,« bo odgovoril Vidmar, »toda vi mešate nastanek s prebujenjem. Narod je še vedno lahko narod, čeprav nima prebujene zavesti o temu.«

To ravno ni res, g. Vidmar, pravimo mi. Nastanek in prebujenje nista dva slučajnostna pojava, temveč sta v kavalni zvezi. »Biti« nujno vzbudi »zavedati se«. Prebujenje je torej samo izraz narodove eksistence in nastaja ter se razvija časovno paralelno z njo. Oboje, nastanek in prebujenje, je proces. Oba sta le dve podobi enega in istega razvoja. »Prebuditelj« pa je zrcalo tega.

Naše stališče smo objasnili zgoraj. Narod ne more biti produkt zavedne človeške volje, kajti to bi pomenilo pripisovati človeškemu duhu metafizično moč tvorjenja ideoloških form izven časa in razmer, niti produkt prirode, ker bi to bila redukcija naroda na pojem rase, temveč edinole produkt socialnih razmer.

Pod predpostavko, da je »biti« pred »zavedati se«, trdimo, da je nacionalna zavest sekundarna, narod primaren. Če torej spremljamo razvoj nacionalne zavesti v zgodovini, bomo na tej poti dognali tudi poreklo naroda. Na gornje vprašanje pa se še povrtno.

(Dalje prihodnjč.)

Louis Adamič:

SLUČAJ MOONEY-BILLINGS

»Slučaj Monney-Billings« je 26. poglavje znamenite Adamičeve knjige »Dinamit«, »zgodovine razrednega nasilja v Ameriki«, ki je izšla l. 1931 v New Yorku. Po nasvetu avtorja prevedeno poglavje nam prikazuje socialne razmere pred petnajstimi leti v Kaliforniji, najlepši državi — sedaj pokojnega — »raja Amerike« in nam razkriva zlasti vlogo zloglasne ameriške justice v razrednem boju. — (O. u.)

I.

Okrog leta 1915 je bil glavni delavski radikal v San Franciscu Thomas J. Mooney (izg. Munej), livar po poklicu in dejanski voditelj precej močnega levega krila v kalifornski »Federaciji dela«

(tako se imenuje zveza strokovnih organizacij v Združenih državah severne Amerike. Op. prev.). Mooney je bil nadarjen in energičen organizator ter stavkovni vodja, vzbujal je pozornost s svojimi govori in dejanji in je tako postal zelo znan. Družil se je z znanimi anarhisti, tako s filozofskimi kot tudi z anarhisti »dejanja«, zlasti goreč pa je bil proti vojni. Besnel je proti evropski vojni in proti prizadevanjem ameriških patriotov in militaristov, da bi zamešali Združene države v svetovno vojno. Znano je bilo o njem, da veruje v dinamit kot v »pravo snov«; enkrat je bil obtožen za poskušeni dinamitni atentat na neko podjetje v San Franciscu, toda bil je pri treh sodnih razpravah oproščen.

Spomladi leta 1916 sta Mooney in njegova žena vodila težak in brezuspešen boj za organiziranje slabo plačanih vozačev Združenih železnic v San Franciscu. S tem sta si nakopala jezo najmočnejše družbe v mestu, katere poslovodje so bili voditelji lokalnega »pohoda« za uničenje delavskih zvez pod geslom: »Zatrimo delavske zveze!«

Denar združenih železnic in njih osebna ter moralna podpora so stali za tako imenovanim »Odborom za zakonitost in red« pri Zbornici za trgovino v San Franciscu. Ena izmed funkcij tega odbora je bila — poleg hura-vpitja za »Staro Slavo« in agitacije za vojno pripravljenost —, da ščiti privatne strelce, kadar so v delavskih nemirih obsipali s svinčenkami in ubijali organizirane delavce. Denar Združenih železnic in njih moralna podpora sta stala tudi za Charles-om M. Fickert-om, enim izmed voditeljev gibanja pod geslom »Zatrimo delavske zveze!«, ki je bil 1914 izvoljen za okrožnega tožilca. Ko je Fickert prišel na to mesto, je takoj začel pravicato gonjo na delavske voditelje in radikale. Tom Mooney je bil njegov posebni plen.

II.

Ko je bila evropska vojna stara dve leti, so Združene države nenadoma obolele na visoki vročici »pripravljenosti za vojno«. Bivši predsednik Roosevelt in njegov prijatelj general L. Wood sta zagovarjala splošno vojaško vežbanje, kajti po njih mnenju je bilo neizogibno, da bo dežela končno zapletena v svetovni konflikt. Pripravljenost za vojno je bila sporna točka pri predsedniških volitvah leta 1916. Po večjih mestih so se prirejale parade, medtem ko so se radikali razburjali proti militarizmu in imperializmu ter proti ameriškim šovinistom, ki so skušali potegniti deželo v strašno zmedo onstran atlantskega morja. Gibanje za »pripravljenost« so vodili v glavnem visoki voditelji republikanske stranke in politični pomen tega gibanja je obstojal v tem, da so z njim poskušali obsoditi predsednika Wilsona zato, ker da je »preveč ponosen, da bi se vojskoval« in ker ne napravi nobenega odločnega koraka proti nemškimi napadom na ameriško trgovino.

V San Franciscu prav tako kot drugje so imeli voditelji gibanja za »pripravljenost«, ki so bili obenem vodilni duhovi »Odbora za zakonitost in red«, neki lokalni razlog za prireditve velike patriotične vojne manifestacije. Hoteli so, kakor je eden izmed njih dejal, »pokazati tem pasjim sinovom (t. j. delavskim voditeljem, kakršen je Mooney), kako naj pokažejo pete«. Manifestacija je bila dejansko mišljena kot izzivalna gesta proti prizadevanju delavstva, da si izboljša svojo usodo ali — pravilneje — da pridobi nazaj one ugodnosti, ki si jih je v San Franciscu že bilo priborilo, a zopet izgubilo. Manifestacija naj bi bila svarilo delavskim voditeljem in radikalom, da ne bodo z njimi — če bodo »kaj začeli« — postopali na nič milejši način, kakršnega uporabljajo agresivni podjetniki v Coloradu in New Jerseyu.

Začetkom julija, ko sta Mooney in njegova žena bila že porazena v poskusu organiziranja vozačev Združenih železnic, so mestna oblastva proglasila 22. julij za »Dan pripravljenosti« in vse civilne, patriotične, vojaške in študentske organizacije — razen delavskih zvez — so bile povabljeni k sodelovanju pri paradi.

Dvaindvajsetega julija med deveto in drugo uro se je zbrala ogromna množica ljudi v vojaških in burševskih uniformah z zastavami in godbami. Posamezniki so razkazovali vse simbole visokih položajev, ki jih zavzemajo v družbi, na Embarcaderu in v stranskih ulicah okrog nižje Tržne ulice. V šesti minuti po dveh se je začetek kolone s kalifornskim guvernerjem in županom San Franciscu na čelu pomikal po Tržni ulici, medtem ko je četa veterancev iz španske vojne prihajala iz Steuartove ulice, da se uvrsti v glavno vrsto spreveda.

Tedaj je nenadoma — medtem ko je godba spredaj igrala vojno koračnico — eksplodirala dinamična bomba ob steni neke gostilne na oglu Steuartove in Tržne ulice, ki je takoj usmrtila šest oseb in ranila preko štirideset, od katerih so štirje umrli v prvih dneh.

III.

Mesto San Francisco — da ne govorimo o ostali Kaliforniji in Združenih državah kot celoti — ji bilo globoko razburjeno. Zločin je bil strašen. Začelo je agresivno policijsko iskanje in časopisje je bilo polno teorij, ki so razjasnjevale tragično uganke. »Radikali so to storili!« Položaj je bil nekaka milejša ponovitev neposrednih posledic eksplozije na Haymarketu v Chicago 30 let prej.

Pet dni po eksploziji so bili aretirani Tom Mooney in njegova žena Rena, Warren K. Billings, Israel Weinberg in Edward D. Nolan.

Billings, star 22 let, je bil pristaš levega krila v delavski zvezi, Mooneyev prijatelj in je veroval v »direktno akcijo«. Bil je prej nekoč obsojen, da je prenašal eksplozivne snovi na nekem potniškem vlaku. Weinberg je bil šofer avto-taksija, ki je od prilike do prilike vozil Tomà in Reno Mooney. Njegov sin je bil učenec

Mooneyeve žene, ki je bila učiteljica glazbe. Nolan je bil tudi radikalen laborit (strokovničar) in Tomov prijatelj.

Toda Mooney je bil od vsega začetka središče slučaja radi svojega pomena v delavskem gibanju.

Na strani obtožbe je igral poleg okrožnega tožilca Fickerta najvažnejšo vlogo neki privatni detektiv Martin Swanson, tajni udeleženec gibanja »Zatrimo delavske zvezel« Prej je bil uslužben pri Pacifični plinski in električni družbi, ki je v svoji strasti, da bi uničila delavske zveze, bila takoj prva za Združenimi železnicami. Ko je bil v službi Plinsko-električne — komaj nekaj mesecev prej —, je Swanson poskušal zaplesti Mooneya v neki dinamični atentat na neko podjetje, a se mu je ta poskus izjalovil, kot izgleda zato, ker sta Billings in Weinberg odklonila »plačilo«, ki jima ga je ponujal za pričevanje proti njenemu prijatelju. Sedaj je bil Swanson imenovan za preiskovalca v štabu okrožnega tožilca Fickerta s specialno dolžnostjo, da konstruira obtožbo proti Mooneyu in tovarišem ali boljše da pomaga Fickertu pri nje skonstruiranju.

Billings je bil sojen prvi in sicer jeseni 1916. Neki brezposelni natakar John McDonald, ki je pozneje izjavil, da je krivo pričal po navodilih Fickerta in Swansona, je pričal, da je videl, kako je Billings 22. julija ob eni 50 minut položil ob steni gostilne na oglu Steuartove in Tržne ulice škatljo za obleko in se potem razgovarjal nekaj trenutkov s Tomom Mooneyem v vhodu gostilne. Več drugih prič je več ali manj potrjevalo McDonaldovo pričevanje. Billings je zatrjeval svojo nedolžnost, toda zaman; bil je spoznan krivim umora in — zaradi mladosti — ga je sodišče poslalo z do smrtno ječo v folsonsko kaznilnico.

Razprava proti Mooneyu je bila odložena do januarja 1917, a v tem času je bila konstrukcija obtožbe že zelo oslABLJENA. Fotografiji, ki so bili najeti med parado na strehi zgradbe, v kateri je imela Mooneyeva žena svojo glazbeno učilnico — oddaljeno celo miljo od kraja eksplozije —, so potrdili in podprli svojo trditev z uro, ki je bila na sliki, da sta bila Mooney in njegova žena na tej strehi ob eni uri 58 minut, kar je bilo v navskrižju z McDonaldovim pričevanjem, da je videl Mooneya na oglu Steuartove in Tržne ulice ob eni 50 min. Toda tedaj je McDonald — očitvidno po novih navodilih Fickerta in Swansona — popravil svojo pripovedko tako, da je bil videl Mooneya in Billingsa skupaj v gostilniškem vhodu enkrat med eno uro 30 in eno 45 minut, kar bi bilo omogočilo Mooneyu, da pride na streho one zgradbe ob eni 58.

Toda Fickert je imel še druge »priče«. Med njimi je bil Frank C. Oxman, ki je izgledal »odkrit in pošten« živinorejec iz Oregona, tipičen produkt odprtih prostorov zapada. Oxman je pričal, da je ono jutro prišel iz Portlanda in da se je ustavil na oglu Steuartove in Tržne ulice približno ob eni 30 minut popoldne, da bi gledal parado in je tam videl še več kot McDonald. Opisoval je vse zelo podrobno in jasno, kar je dalo njegovemu pripovedovanju prepri-

čevalnost za porotnike in sodnika. Pripovedoval je, da sta Mooney in Billings prispela na ogel v Fordovem avtomobilu, ki je izgledal zelo podoben Weinbergovemu taksiju, s tremi drugimi pasažirji, med katerimi je bila »neka dama«. Iz velike previdnosti si je Oxman zabeležil številko avtomobila, ki je bila — kot se je izkazalo — številka Weinbergovega taksija.

Od aretacije naprej je časopisje Mooneya nazivalo z vsemi mogočimi pridevki od anarhista do germanofila in v sodni dvorani ga je Fickert označeval za dinamitnika, nevarnega človeka, nemškega agenta.

Porotniki so v svojem pravoreku proglasili Mooneya krivim in Mooney — glavni sovrag elementov, zbirajočih se pod geslom »Zatrimo delavske zvezel« — je bil obsojen na smrt na vešalih.

Weinberg in gospa Mooney sta bila sojena pozneje v letu 1917 in oproščena. Nolan je bil držan v zaporu približno dve leti in končno izpuščen brez razprave radi pomanjkanja dokazov.

(Konec prihodnjč.)

Peter Lem:

LUDVIK MRZEL IN SOCIALNA KNJIŽEVNOST

(Dalje.)

II.

Svoje črtice, ki jih je objavljajal zadnja leta v listih in revijah, je Mrzel zbral ali izbral v knjigi »Luči ob cesti« (izšla 1932 v založbi Jugoslovanske knjigarne, obseg 188 strani). Knjiga je razdeljena v tri dele. Prvi del z naslovom »Luči« vsebuje Mrzelove lirčne solipsistične pesmi v prozi. V drugem delu »Za človekom«, ki zavzema nad polovico knjige, so zbrane one njegove črtice, v katerih skuša podajati objektivno življenje. V tretjem delu »S ceste« pa je zbirka njegovih feljtonističnih črtic.

V prvem poglavju te naše polemike in kritike smo pregledali ideje, ki jih v zadnjem času zastopa Mrzel kot publicist in literarni kritik. V tem drugem poglavju si bomo ogledali idejni svet njegovih literarnih črtic. Podajamo tu poskus idejne kritike sodobnega literarnega dela s stališča socialne literature. Kakšen je odnos take idejne kritike in pa formalne kritike, kritike umetnikove oblikovalne moči? Prva nikakor ne izključuje druge, ampak ji le odkazuje njeno pravo, to je drugo mesto. Kdor goji izključno formalno kritiko, že s samim omalovaževanjem idejnosti izpričuje svoje malomeščansko gledanje.

Mrzel-literat se nam kaže v »Lučih ob cesti« v dveh podobah: v eni kot subjektivistični lirik, ki tone v individualističnem pesimizmu (v vsej svoji solipsistični liriki in v svojih feljtonih), v drugi kot prikazovalec objektivnega življenja in tu se mestoma dvigne iz onega pesimizma (v nekaterih črticah drugega dela). Idejna analiza

Mrzelove literature, ki naj mu bo pravična, mora podčrtati to dvojnost, iz katere izvirata dve smeri, dve možnosti idejnega in umetniškega razvoja zanj.

Pesimizem je daleč prevladujoči element Mrzelove literature. Zato bomo najprej analizirali in ocenili tega in literarna sredstva, ki si jih je Mrzel prav zanj ustvaril in bomo pri tem zaenkrat abstrahirali od one druge njegove plati. Mrzel zajema vse stvari in ves svet, vse dejanje in nehanje v pesimizem, svetobolje, brezizgledni obup in resignacijo v ta obup. Izbrali smo nekaj cvetk tega pesimizma iz njegove lirične proze in iz njegovih feljtonov, ki jih bomo po vrsti analizirali, da spoznamo, kakšen je ta pesimizem in odkod izvira. Izbor bi bil lahko mnogo obsežnejši, morali smo se pa omejiti zaradi prostora. Izbor bi bil morda lahko nekaj manjši; toda moramo pokazati utemeljenost naše sodbe o Mrzelovem pesimizmu tudi onim, ki niso čitali »Luči ob cesti« in tudi nimajo pregleda o drugod objavljenih Mrzelovih črticah.

Tako Mrzel n. pr. — da pokažemo v začetku nekaj njegovih skrajnih pesimističnih izjav — razmišlja v »Večeru« (str. 13) o brezizglednosti in brezsmiselnosti življenja: »... Čez dan malo trpimo, zvečer pa gremo spet spet. Dober je vsak večer.« Nato se spominja matere in pri tem misli takole: »Daleč sem prišel, svet je strašna domovina za človeka, tisoč zločinov mi je oskrnilo roke, tisoč strupov mi je napojilo srce — nobene dobre misli ni več pri meni, kar si me jih učila ti. Mati, ali še zmerom veruješ v Boga?« Ko človek čita to svetoboljsko definicijo »sveta«, spojeno z direktno izraženo malomeščansko reakcionarno tendenco, bi sodil, da ima v roki knjigo iz srede preteklega stoletja, ki jo je spisal kak epigon romantike. Mrzel hoče iz zastrupljenega in zastrupljajočega ozračja gnijoče družbe — ne naprej, k premaganju tega ozračja v sebi in k boju proti njem v drugih, ampak — nazaj k religiji in k religiozni morali... Drugi temu sorodni primer je v »Praznikih« (str. 154): »... o, za vse te ljudi je zelo dobro, da kdaj pa kdaj zmerom malo pridejo domov, velika nevarnost je zanje, da se sicer čisto izgube, po knjigah je toliko daljnih neznanih poti (!), in po pisarnah so skoraj same tesne rubrike in predali.« Ne naprej v boj proti svetu, ki ustvarja te nevarnosti, ampak umik nazaj med tople stene malomeščanskega doma... Dalje v »Večeru«: »Siv je vsak dan, še bolj siv je mrak, žalosten je vsak večer.« O posebljanju stvari kot karakterističnem izraznem sredstvu pesimizma pri Mrzelu bomo spregovorili pozneje posebej. »Kamen na cesti mi je še edini brat, kamen ne dene ne dobro ne hudo — človek, samo človek ne more ničesar razumeti.« Obupal je nad sočlovekom in beži od njega, s kamni se brati in seveda — zdaj sam — obupuje tudi nad samim seboj. Ali naj morda vzamemo to primero med kamnom in človekom, ki izpade v škodo slednjega, kot — moralno pridigo? Tudi v tem slučaju naša sodba ne more biti drugačna.

V »Lučih ob cesti« so še skrajnejši izbruhi pesimizma (n. pr. v »Voznem redu« na koncu str. 161, v »Materah« na koncu prvega

odstavka str. 158), toda mi tu izbiramo one karakterističnejše, ki nam bolj odkrivajo vire Mrzelovega pesimizma in njega filozofski ali svetovnonazorski — reakcionarni pomen. Iz Mrzelovega obupa nad sočlovekom raste nevera v človeštvo, ki se n. pr. kaže v sledečih njegovih filozofiranjih: »In naj bo človek kjerkoli in karkoli že, naj bo pesnik, igralec, učenjak ali kar tako kaj, ničesar si bolj ne želi, kakor da bi bili vsi ljudje priče njegove brezupne iščoče nemoči...« (»Medklic v radio« str. 169.) »Človek je merilo vseh reči... ampak kakšno merilo je to: čisto premajčkeno, prekratko je, ne moremo neskončnosti (!) obseči z njim. Najbrž je nam ljudem nekaj tudi zaradi tega težko.« (»Pot na morje« str. 180.) To so vendar paberki one filozofije, ki uči, da je »človek le neznamenit črv, da je njegov um omejen, da je misel brez moči« (Gorki), ki uči, da je človeštvo igračka nekakih nadnaravnih sil in da je človek »že po naravi k zlemu nagnjen«, da se torej nikoli ne more rešiti zla in da je zato vsak boj za drugačno človeško sožitje in za drugačnega človeka brezsmiseln... Mrzel piše besedo bog z veliko začetnico...

V liričnih črticah prvega dela svoje knjige Mrzel kar naprej obupuje nad brezsmiselnostjo življenja. Odkod njegov obup? Zavrgel je ljudi in zdaj je sam, seveda ne ve, čemu živi in sama žalost ga je. Toda on zna svoje lirsko pesimistično razpoloženje »obvladati« z razumom. Tako n. pr. (»Na peronu« str. 21): »Kdor je tako reven, da nima nikogar, je pa tudi toliko bogat, da ne more nikogar izgubiti.. Saj je zmerom vse prav. — S to veselo mislijo v srcu...« Pesimistično razpoloženje je s tem postalo razumski nazor, razum ga je usvojil. Mrzel se temu razpoloženju udaja ves, on se z njim ne bori. Kdo ne bi razumel in mu odpustil trenotkov nemoči in obupa, v katerih klone? Toda to je popolno udajanje nemoči in obupu...

»Gabri v polju« (str. 22.): »... ah najbrž nam bo res zmerom približno tako lepo, kakor nam je zmerom bilo.« To je pač »ves neusmiljeni poklic« »večne« umetnosti malomeščana, da proglašča sebe in svoj red večnim in da taji pot naprej. V tem je vsa njena »bretendenčnost«. Ona ne trga krink iz obstoječega — in to je človeštvu potrebno, ko stopa naprej —, ona »ni tendenčna«, ker ne vidi naprej in ne vodi naprej, ona vrača nazaj... In Mrzel je njen ujetnik. — Na vprašanje: »Koga imaš izmed vseh ljudi na svetu najrajši?« odgovarja: »Najrajši imam gabre v polju.« Seveda ne ljudi...

»Luč na stopnicah« (str. 24.): »Ah dà, bolj dobre stvari pa skoraj ni, kakor je, biti takale luč na ovinku in tiho sijati na vse.« Mrzel personificira, pooseblja vse: ceste, gabre v polju, luči na stopnicah, vlake, večere... Kakšen je smisel teh personifikacij? Ali morejo dati duha, smisla čemurkoli? Ne. Njihov pomen je le v tem, da odvezem duha tam, kjer je. Zato je prazen ves ta »simbolizem« in tako filozofiranje o luči na hotelskih stopnicah ter o njeni vlogi ni nič drugega kot prazno igračkanje z besedami.

V črtici »Jesen v kasarni« (str. 28) nas Mrzel vodi v labirint svoje nevere in obupa. Ne ve, čemu je tu. »Morda« je za nekaj. Pa tudi to, kar je le »morda«, tudi to ni. Tudi to je strašno žalostno in tudi iz tega, na kar morda čaka, nikoli ne bo nič. Iz zmedenih čuvstev zrastejo zmedene misli: »Kdor bo še skozi te čase hotel ohraniti vsaj majhno vero, se bo moral naučiti biti majhen, resničen otrok, da bo znal verovati v pravljico.« Ali je to fraza brez vsebine, ali pa je nesmisel. Prav isto moramo reči o tem »blagru«: »Blagor mu, kdor je v srcu že obupal, pa se še ni vdal — njega ne bo mogel poraziti noben poraz.«

»Soba« (str. 9.): »Ne vem, zakaj neki so ljudje sezidali toliko hiš — najbrže so upali, da bodo srečni, potem so pa prišli, odprli so okna in so videli, kako je. Menda so sobe od tedaj tako žalostne, vse sive in tesne so...« Mrzel je tu izločil iz življenja hiše in sobe, se zaril v ta dva pojma in trenutno ne vidi več življenja. Drugje je tako izločil ceste, tam spet pisma (»Pisma« str. 148), in ob taki priliki raziskuje nekatere plati usode teh izločenih stvari — v odnosu na človeka seveda. Take izločitve so že v svoji miselni osnovi zgrešene, Mrzel na ta način drobi življenje, ki ima svoj veliki smisel, v brezsmiselne drobce. V svoji prvi črtici »Ljubezen« (str. 7.) pravi sam nekako programatično o tem: »Same majhne, neznatne stvari so — nekateri ljudje smo že tako, nič velikega nam ne pride.« Da, on vidi le majhne, neznatne stvari, le malenkosti. In njegov odnos do malenkosti ni odnos človeka do malenkosti; kajti on je vse življenje razdrobil v malenkosti in zdaj so zanj malenkosti — življenje. On je utonil v njih. Seveda je mogoče izločiti neko stvar, in jo obravnavati posebej, ampak pri tem ne smemo pozabiti odnosa tiste stvari do življenja v celoti, zavedati se moramo njene relativne vrednosti in njenega relativnega pomena. Tega se je Mrzel izjemoma zavedal v feljtonu »Luknje v čevljih« (str. 171), o katerem bomo še spregovorili. — »Seveda se bo dalo (popraviti)«, nadaljuje v »Sobi«, »si nenadoma rečem naravnost v obraz, samo to bo moral priti nov človek, ta je že čisto ubit.« Odkod bo prišel nov človek — tega ne zvemo. Kako bo prišel? »No, saj imam tudi jaz majhno vero, saj nam bo še vsem dobro. — Morda nam bo kdaj še tako dobro, da bo vsakdo imel blazino, v katero bo lahko izjokal žalost svojega srca.« Lepo je, da Mrzel želi vsakomur blazino, toda kakšna »majhna vera« je to in pa v kakšnega »novega človeka«!

V »Arestantu« (str. 31) na prvi pogled izgleda, da se je Mrzel malo dvignil iz svojega pesimizma. Pa ga samo izraža v drugi, posredni obliki. Stvar je stopila na mesto človeka. Spomin na zasajeno jablanico je arestantova tolažba: »Nekaj čudovitega je to, kako dobre so nam na svetu stvari. Vse se lahko z nami zgodi pod solncem. Ubijajo nas lahko, križajo nas. Dokler se še lahko bijemo, je marsikdo z nami in pri nas, toda kakor boš pod giljotino omahnil, človek, boš skoraj gotovo ostal čisto sam. Samo stvari, ki si se jih kdaj dotaknil z delom svojih rok, ti bodo ostale zveste

do konca, samo misli, ki so se ti kdaj odtrgale od srca, bodo do zadnje ure bedele nad teboj.« Iz Mrzela gleda prav priostreni malo-meščanski individualizem. Potegnili je med seboj in ljudmi debelo črto. »Stvari« so z njim na oni strani te črte. Njegov pesimizem in individualizem se prepletata v eno celoto, prvi očitno izvira iz drugega. Zato imenujemo to njegovo prevladujoče razpoloženje in naziranje — individualistični pesimizem.

»Vrnitev« (str. 32.): »Saj prav za prav nisem odtod. Preveč je žalosti po teh ulicah in trgih. Trotoarji... Hiše... To ni prav, da dajo ljudem, da so tako daleč žalostni, nekega lepega dne se ne bodo mogli več jokati in se pojdejo bit.« Dokler se le še dà, jokajmo... Res je treba ugotoviti jasno in glasno ta prepad, ki zeva med to literaturo, katere element je pesimizem, in literaturo, katere element je boj.

Tudi v »1932« (str. 34.) izgleda, da se je Mrzel dvignil iz svojega svetobolja. A le izgleda. Začenja s prisiljenim optimizmom, da bi mogel na koncu prepustiti reševanje človeštva ljubemu solncu. Bog je šel, kruh je šel, človek je šel za njima; brez boga(!) in kruha ni mogel živeti in le solnce je ostalo. Na solnce navezuje »najdeno« upanje; ono »se bo nekoč morda še samo sklonilo k njim«. Morda! »Saj ni mogoče, da bi bile vse te bele ceste čisto zaman razpeljane križem sveta.« Temu optimizmu se pač dobro pozna, da je ponarejen...

V »Granitnem tlaku« (str. 36) in tudi drugod Mrzela ni analogija to, kar edino more biti, namreč ponazoritev, ilustracija; ona mu nadomešča vse druge postopke mišljenja. »To je še edino dobro, da ljudje prav za prav nikoli ne moremo nikamor zrasti — zmerom ostanemo kakor majhni, nebogljeni otroci...« (Le zaradi prostora izpuščamo bizarnosti o »predpasnikih« — ki so zdaj ulice in trgi, o »žogah« — ki so zdaj ves svet, o »materah« — ki so zdaj žandarji. »... Sicer nam je pa zmerom čisto tako kakor otrokom in to je edino prav.« Prvič je treba pripomniti, da so otroci — otroci, ljudje pa — ljudje in da ljudje niso kakor otroci. Tu Mrzel neznansko rad meša in blodi. Nekje pravi celo tole: »Ljudje smo pač otroci, ki jim ne smeš povedati resnice« (»Ceste« str. 10.). V »Praznikih« piše: »... človek mora biti vesel že kar tako, nobene velike reči mu ni treba, da bi se opiral ob njo, nič si mu ni treba izmišljati, vesel naj bo, da je, vse druge stvari bodo morda polagoma še prišle...« Takole na vso silo spreminja človeka v otroka... — Drugič pa vprašamo: Zakaj je to »še edino dobro« in »edino prav«? Res, edini možni rezultat takega miselnega postopka je — miselna zmeda.

(Konec prihodnjič.)

ALI VESTE, KAJ POMENI RDEČI KRIŽEC NA POŠTNEM
OVITKU? BERITE OPOZORILO NAROČNIKOM!

Ivan Kosec:

PSIHOANALIZA IN INDIVIDUALNA PSIHOLOGIJA V TEORIJ IN PRAKSI

(Konec.)

Psihoanaliza je ostala, kljub svojim zaslugam in pozitivnim izsledkom, enostranska, statična in skrajno individualna, ki smatra dušo (zgodovinsko vzeto) za vedno enako, ker po njenem avtorju zgodovinski razvoj nanjo ne vpliva in je s tem zgubila realna tla ter zašla v spekulativno metafiziko.

Da v praksi pomeni prej negativum, kakor pa pozitivum, razen v nekaterih slučajih interpretiranja neuroze, seksualne perverzности in duševnih bolezni (kar prepustimo onim, ki so neposredno tangirani in pa onim, ki nimajo drugega posla, ko baviti se s seksualnimi perverznostmi), nam bo jasno iz navedenega, ki postavi vsem socijalnim pojavom za bazo seksualnost in hoče s tem glavno vprašanje degradirati na stransko; mesto obratno, da vzame seksualno vprašanje kot del socijalnega vprašanja, kakor prav trdi neki socijalni znanstvenik.

V neposredni zvezi s psihoanalizo se je pojavila individualna psihologija. Avtor individualne psihologije, zdravnik Alfred Adler, je bil spočetka Freudov sodelavec. Prvo pobudo in iniciativo za svoje znanstveno raziskovanje je dobil pri Freudu, s katerim se je pa kmalu razstal.

Kljub temu, da vodijo njegove niti v psihoanalizo, in to predvsem, kar se tiče podzavestnega, je v svojem načinu raziskovanja in po svojih izsledkih ter zaključkih povsem nov, originalen in samostojen, tako po svojem teoretičnem, kakor tudi praktičnem delu. Individualna psihologija noče biti suhoparno psihologiziranje, ločeno od vsega ostalega; tudi noče biti samo psihologija, pedagogika in na svojem vrhuncu znanost o spoznavanju in spreminjanju ljudi. Že iz tega vidimo, da noče biti samo teoretična psihološka doktrina, kakršnih smo bili vajeni dosedaj, zakaj noče se izgubljeni izven realnosti, temveč hoče poseči v svojem najsubtilnejšem delu direktno v družbene razmere, v katerih ljudje živijo. Daleč je od tradicionalnih spekulacij »Dinga an sich«, katerega hoče izpremeniti v »Ding für uns«. V tem se pa tudi bistveno loči od freudizma.

Adler je zagrabil človeško osebnost kot nekaj enotnega, le enkrat obstoječega, kot nekaj integralnega v vseh njenih raznovrstnih oblikah, v katerih se pojavlja duševno življenje posameznika v zvezi in sklopu družbenega življenja. S tem pa se je dokopal do one vzmeti — »psihološke osi« — ki je neobhodno potrebna za razumevanje duševne dinamike človeškega življenja.

Da pa ostane zvest postavljenim nalogam, se je moral ločiti

tudi od tradicionalnih metod psihologije. Zanj ni važen niti eksperiment niti introspekcija, temveč »interpretacija, tolmačenje duševnega življenja« (Cesarec: Psihoanaliza in individualna psihologija.) To je povsem razumljivo, ker Adler jemlje duševnost kot celoto, v smislu psihofizičnega moznizma z vsemi komponentami in okoljem, v katerem se razvija in raste.

Na ta način je individualna psihologija razširila svoje znanje naravnost na socialne vede, na sociologijo, s svojimi praktičnimi izsledki pa je postala »vseobči pokret«, kakor pravi Adler sam (v predgovoru Wexbergove knjige: »Handbuch der Individualpsychologie«), ki ima svojo »lastno filozofijo« in poglede na zgodovinsko dogajanje. S tem je ind. psih. postavila svoje učenje na tako široko bazo, da je prenehala biti izključno interna zadeva oficijelnih psihologov in pedagogov, temveč mora biti na njej zainteresirana predvsem ona velika družbena plast, ki ima pred seboj važno zgodovinsko nalogo. S tem pa smo trčili na njeno najbolj delikatno vprašanje, ki nas v prvi vrsti zanima, namreč koliko more doprinesiti k razčiščenju socialnih vprašanj in koliko je v skladu z izsledki in zaključki znanstvenega socializma. Preden pa preidemo na to vprašanje, pogledjmo, v čem je bistvo indiv. psih.

Omenili smo že, da je treba vzeti pod mikroskop osebnost kot celoto, ne — deljivo (in — dividuum) enoto v njeni dinamiki in v območju še večje celote — družbe. Pravi vzrok te enotnosti pa je smotrenost. V čem obstoji ta? Naj govori Adler sam: »Linija kretenj, dejstvovanja, v katerem se odraža socialna aktivnost osebnosti nam daje pojasnilo, na kakšni stopnji se je posameznik spojil z zahtevami življenja, s človekom in s svetom (podčrt. prev.). Ona (ind. psih.) nam tudi pojasnjuje karakter, njegov elan (zanešenost) in telesno duševno hotenje. Zasleduje razvoj vse do vzrokov v čas — samoiskanja, nas pokaže v rani poziciji (v detinstvu), ko smo trčili skupaj s prvimi nasprotji vnanjega sveta in raziskuje, v kakšni obliki, sili volje in poizkusih se je to odigravalo (Praxis und Theorie der Individualpsychologie). V tej zgodnji otroški dobi si ustvarja človek svojo šablono, svoj cilj, predstavo in življenski načrt, katerega zavestno — podzavestno sledi. Okvir mu daje obdajajoča ga kultura. Na osnovi te globoko fundirane notranje (ne prirojene, temveč v detinstvu pridobljene) linije razvoja (Bewegungslinie) individualu, v kateri otrok malo ve, se gradi celotna duševna zgradba. Vsa hotenja, ves krog misli, interesov asociacijski tok želj, pričakovanj, strahovanj, potekajo v smislu te dinamike, v smislu te idealne linije — vodnice« (Leitlinie), ki je važna in merodajna za celo življenje poedinca, njegov karakter in njegove postopke.

Osebnost ne interpretira kavzalno, ker ji ni za to, da bi videla, kako se v duši dogaja, temveč razlaga finalno, njega zanima

kaj se dogaja in čemu, s kakšnim smotrom in ciljem. »Vse človeško dogajanje stopa proti nekemu cilju«. Ta teleologija pa ni prav nič v zvezi z metafizičnim pojmovanjem teleoločnosti.

Nekaj bistvenega in povsem novega v psihologiji je Adlerjev nauk o manjvrednosti (Minderwertigkeit) in njeni kompenzaciji, ki naj bi bila najmočnejša sila duševne dinamike vsakega človeka. V čem obstoji? »Občut manjvrednosti« (Minderwertigkeitsgefühl), ki ga doživi otrok zaradi svojega položaja v družini (slabost nasproti starejšemu bratu oziroma sestri, zapostavljenost zaradi socijalnega ali ekonomskega položaja, spolna pripadnost, vzgoja), zaradi kakršnega koli telesnega nedostatka itd., ostane v duši prikrit, toda pri prvi priliki reagira na kakršenkoli način, tako, da kompenzira svojo slabost, položaj ali nedostatek. »Občut nesigurnosti« (Unsicherheitsgefühl) tira človeka do težnje za »sigurnejšo pozicijo« (Geltungstendenz), v stvari za veljavo oziroma osebno premočjo, kar stvarno ne pomeni nič drugega, kakor »Wille zur Macht« (Nietzsche).

Torej ne libido, princip seksualnega uživanja in ne seksus, kakor je hotel Freud, temveč osebna veljava in nadvlada v svrhu sigurnega položaja in pozicije posameznika, so osnovni votki duševne dinamike in razvoja njegovega karakterja, ki je globoko fundiran v infantilnosti, ter se je razvijal po telesni, socijalni in famijarni konstelaciji in položaju.

Ta egocentričnost v človeku, konkurenca, boj za ugled in superiornost pa ima svoj protiutež, svoj korelat v »čutu za skupnost« (Gemeinschaftsgefühl), v čutu do sočloveka, za realnost, stvarnost, delo in odgovornost. In »razvojna linija« (Bewegungslinie) človeškega prizadevanja je »vprav rezultanta čuta za skupnost in prizadevanje po osebni premoči.« Nervoza in duševne bolezni niso za ind. psih. nič drugega, kakor »samo napačen način življenja, zabloda, laž, ki jim posameznik zapade« pod silo razmer in položaja.

Naš namen ni, da bi se podrobneje bavili z individualno psihologijo, temveč, da odgovorimo na vprašanje, ki smo si ga postavili.

Videli smo že iz navedenega, kakšno važnost polaga ind. psih. osebnostnemu čutu, kompenzaciji in nadkompenzaciji manjvrednosti in nesigurnosti s težnjo za boljšim položajem, prevladi in moči, neprestano konkurenco in rivaliteto, borbo za osebni ugled in superiornost, kar vse so razlogi in simptomi nervoze in raznih abnormalnosti individuja. Individualizem kot simptom in forma nervoze pa je po Wexbergu, tem najboljšem interpretu individualne psih. (Handbuch d. ind. Psych.) v najglobljem sorodstvu z nesocijalnim hedonizmom (skrb samo za telesnim uživanjem) in še bolj asocijalnim pesimizmom. S tem pa je ind. psih. začrtala presek, na katerem je z markantno točnostjo pokazala vzroke in simptome nervoze, bolezni in abnor-

malnosti cele naše epohe, civilizacije in kulture v tej epohi.

Vzrok in razlog vsem tem bolnim pojavom išče Adler v nezdravem familijarnem, socijalnem, ekonomskem položaju in v zgrešeni vzgoji. Torej bitnih lastnostih današnjega sveta.

Adler vzame individuum le kot izhodišče za konkreten predmet raziskavanja in opazovanja, hoteč, pokazati vzroke vseh teh abnormalnosti, ki so izven tega individua. Dva kontrasta si stojita nasproti. Na eni strani konkurenca, individualizem in osebni ugled, na drugi strani pa solidarnost in socijalnost. Individualna psihologija govori za dosego. Nemara je zgrešen naziv individualna, ki pa je v resnici povsem antiindividualna. Zato jo tudi mnogi imenujejo socialno psihologijo. V svojih končnih izsledkih, zaključkih in konsekvencah, s svojim dijalektičnim gledanjem in razlaganjem dinamike duševnega življenja medsebojne zavisnosti individua in družbe, pa vodi direktno v filozofsko strujo materijalizma. Toda ne »vulgarnega materijalizma« Feuerbach-a, Büchnerja in Vogt-a, temveč dijalektičnega materijalizma, kljub temu, da ima v svojih končnih zaključkih marsikaj sorodnega z nasprotnostjo Nietzscheja, Schopenhauerja in drugih. (Več o tem glej v knjigi A. Cesarca: »Psihoanaliza in Individualna psihologija«, Zagreb 1932.)

Adler daje tudi lekcije za ozdravljenje vseh navedenih bolnih pojavov in sicer vidi ozdravljenje v obvladanju pretiranega individualizma, omejevanju egoizma, razvijanju socijalnega čuta, v stremljenju za življenjem v skupnosti za skupnost.

Vse te lastnosti pa niso nekaj primarnega, marveč sekundarnega značaja in imajo svoj podstat, *conditio sine qua non*, v družbenih razmerah, v proizvodnem procesu v načinu pridobivanja in izmenjavanja dobrin, tako da so nasproti temu, kakor posledica nasproti vzroku. Prava harmonija more obstojati le tedaj, ako odstranimo faktorje, ki povzročajo individualizem, egoizem in slične pojave, ki smo jih našli kot pojave sedanjosti.

Po Adlerju obstoja zdrava in moralna rast v tem, kakšen odnos zavzame posameznik nasproti trem glavnim življenjskim nalogom in sicer, kakšen je: 1. njegov odnos do družbe (sočloveka, družine itd.); 2. do dela in koristne zaposlitve in 3. njegov odnos do erotičnega izživljanja (skupno življenje z drugim spolom).

Ako pomislimo, da živi danes največje število človeštva v takih razmerah, v katerih je nemogoče normalno življenje, dalje, da ta večina ne more normalno urediti svojega odnosa do dela in koristne zaposlitve (milijoni brezposelnih), da zaradi svojega socijalno-ekonomskega položaja ne morejo pravilno rešiti problema ljubezni in zakona ter končno, da je današnje šolstvo in vzgoja imanentna

današnjim razmeram, če torej pomislimo vse to, si bomo na osnovi tega lahko vstvarili jasne perspektive.

Adler sam se je odločil v polemiki s Freudom za brezrazreden, socialno urejen družaben red. Zato pa tembolj čudno zveni njegova trditev, »da je treba najprej spremeniti in pripraviti ljudi, potem šele družbo«. S tem je prišel v nasprotje z vsem svojim izvajanjem in z vsemi zaključki, po katerih je človek produkt družbenih razmer in ne obratno.

Četudi je individualna psihologija danes še mlada in še ne do kraja dognana veda, je vendar v svojem teoretičnem delu epohalnega pomena, v svoji praksi pa bo prišla do pravega izraza v bodočnosti, ko bodo za to dani pogoji.

**ALI STE ŽE PLAČALI PRVI OBROK (15 Din) NAROČNINE?
KDOR NE PLAČA NAROČNINE, NE BO DOBIL 3. ŠTEV.!**

ZAPISKI

K aferi „Veselega vinograda“

Gledališče tako, kakršno je, v današnji družbi, je meščansko gledališče, je sredstvo in izraz njegove kulture. Delavske in kmečke množice, kakor tudi siromašni malomeščan nimajo neposredno niti zveze niti koristi od njega. Toda tako je z vsemi kulturnimi ustanovami meščanske družbe. Predvsem služijo njenim ciljem, njeni koristi. Vendar s tem nikakor ni rečeno, da z določenim svojim delom ne morejo biti ali niso progresivne. Relativno lahko vrše n. pr. gledališča po svojem programu progresivno delo, četudi delavsko-kmečke množice danes sadov tega progressa ne uživajo.

Zuckmayerjev »Veseli vinograd« je naturalistična veseloigra, ki je v nemški literaturi prelomila z ekspresionizmom, prelomila z vso tisto intelektualistično izmišljeno in skonstruirano literaturo, ki je v svojih delih človeka odtrgala od zemlje, ga skušala prikazati kot neko povsem duhovno, metafizično bitje, prešla včasih do takih abstraktnosti, da so bila nekatera dela razumljiva samo gotovim »izbrancem«. Še pred dvanajstimi leti se je meščanska umetnost, predvsem v literaturi in v upodablajoči umetnosti, zvijala v strahovitih »onstranskih krčih«. Slikarji so človeka in njegovo življenje prikazovali v svojih slikah v taki obliki, da so nekatere slike izgledale kot delo blaznežev. Nato je prišla reakcija. Prišel je novi naturalizem, »nova stvarnost« — povratek k življenju. In tak povratek k življenju in naravi je Zuckmayerjev »Veseli vinograd«, po svojem bistvu idealizacija kmečkega življenja, kmeta in vinogradniške zemlje, prikaz zdrave kmečke ljubezni. Beseda, s

katero govori: je živa, pristna govornica kmečkega človeka in ljubezenski odnos kmečkih parov (Veha in Ančka, Janez in Katrca) je v nasprotju z malomeščanskimi, trgovskimi in intelektualnimi tipi (predvsem frazer in moralist Kunc, ki se valja po gnoju — v tem je lahko za marsikogar celo simbolizem!) idealizirana. V prikazovanju kmečke, narurne spolne ljubezni, ki se ne da ukleniti v zeltske paragrafe moralizujočega malomeščana in ki je po Zuckmayerjevem mnenju zdrav, nepokvarjen odnos moškega in ženske, je »Veseli vinograd« progresivno delo, četudi mu povsem manjka socialne analize takega kmečkega okolja kot je vinograd, ki vendar v vsem svojem »veselju« nosi težko socialno antitezo bede in težkega življenja njegovega resničnega obdelovalca — viničarja.

Tako je torej to delo in naravnost smešno in resnično nazadnjaško je razburjenje, ki ga je povzročilo. Časopisni napadi kakor demonstracija so bili klaverni izraz malomeščanske omejenosti, strah moralizujočega, predvsem klerikalnega, malomeščana, ki se že od Prešernovih časov do danes boji, da bi ljudje o spolnem življenju slišali in izvedeli kaj več, kakor jim dovoljuje on. Malomeščanska morala spolne ljubezni doživlja prav danes krizo, ki je zanjo v resnici katastrofalna, ker jo vodi v likvidacijo. Glavni udarec ji prinašajo dognanja dveh modernih znanosti: psihoanalize in seksuologije, ki osvetlujeta človekovo spolno življenje iz povsem novih vidikov, ki so za razvoj človeške družbe na današnji stopnji izrazito progresivni. Seksuologi-znanstveniki kakor so dr. Magnus Hirschfeld, dr. Wilhelm Reich, dr. Maks Hodan i. dr. vodijo na znanstvenem polju neprikrit boj z malomeščansko, religiozno kot oficijelno, seksualno »moralo« meščanske družbe.

Boj za reševanje stare »morale« je boj proti najnovejšim izsledkom znanosti in zato je ta boj izrazito nazadnjaški. Kakor v vseh dosedanjih neštetihih konfliktih z znanostjo, čaka vero tudi v tem primeru neizbežen poraz.

B. K.

Nekaj potrebnih pripomb k Bartolovi drami „Lopez“

»Lopez« je prav zanimiv dokument naše sodobne malomeščanske literature. Delo, ki je idejno skrajno medlo — fabula je nemo-goče in nelogično skonstruirana — življenje je predstavljeno skoro vseskozi nerealno, papirnato, njega horicont — horicont kavarniških intrig, je ob uprizoritvi v Narodnem gledališču v Ljubljani tudi izšlo kot knjiga v založbi »Modre ptice«. Tako »Lopez« ni samo spričevalo idejnega, življenjskega, umetniškega in človeškega (t. j. socialnega) obzorja svojega avtorja, ampak do neke meje tudi spričevalo ljubljanskega literatskega okolja, v katerem ta avtor živi, in ki mu je laskala — vsaj do vprizoritve in izida. Potem ko je vsa meščanska kritika delo odklonila kot nezrel dramatski poskus

in reakcionarna meščanska kritika še posebej — kot krivičen napad na »zdravo« meščansko družbo (Govekar), je Bartol ostal nekako sam v obrambi svojega dramskega prvenca. Prav simpatično je izjavil, da ni »pričakoval od oficijelne javnosti priznanja ali celo pohvale«, saj je »prijel za moralni bič« in »izpregovoril« »odkrito besedo« na naslov prav te oficijelne javnosti. Tako se je ustvarila situacija, ki je v njej izgledalo, da je stopil na mejdan nov borec proti našim »bolnim kulturnim razmeram« — »za ozdravljenje«, pa so planili po njem — goslarju, ki »bil je še mlad — — — pa je sviral resnico« in mu razbili gosli na glavi. V tem izgledu pa je le majhen košček resnice. Cela resnica o »Lopezu« je mnogo večja od tega koščka in nad Bartolom bi bila zagrešena velika krivica, če mu te resnice nihče ne bi pokazal in mu tako ne vznemiril njegovo »pred zgodovino popolnoma mirno vest«. Pa tudi »tiste, ki so dobre volje in mladino« — Bartol izjavlja, da je za te napisal »Lopez« — je treba prav krepko opozoriti, naj ne ostanejo pri Bartolovem »boju«, ker jih tak »boj« ne more spraviti nikamor naprej.

Lopez, glavni junak drame, je mlad literat — dejanje se odigrava v središču malega naroda Baskov v Španiji —, toda ne literat, ki »se predaja nekakšnemu beletrističnemu ganotju«, ki »se zapira pred svetom in vtika glavo v pesek«, ampak literat-borec, ki govori »odkrito besedo o vzrokih in krivcih narodove sramote«, ki se bori brezobzirno in brezkompromisno, naravnost in »premočrtno« — proti »kulturni lopovščini« in »gnilobi«, proti »laži in hinavščini, ki sta kakor kuga objeli vse naše družabno življenje«. Torej, če sodimo po teh črtah njegovo delovanje in njegov »premočrtni« značaj, — je Lopez zelo simpatična osebnost, neuklonljiv in nepodkupljiv značaj, idealist v tem smislu, da se žrtvuje ves svojim idejam. Ali skratka: Lopez je revolucionar. Zaganja se prav močno v obstoječe kulturne razmere med Baski in v nosilcekrivce teh razmer, ki je njih »gnilobo« spregledal do dna.

Poglejmo pa le malo globlje, kakšen revolucionar je Lopez. Lopez živi v nekem narodu, ki se nahaja na neki določeni stopnji svojega socialnega, družbenega razvoja. Bartol to družbeno stopnjo tudi nekoliko označuje v obeh predstavnikih »kulturne gnilobe«: v kapitalistu Alvarezu, ki trguje tudi s kulturnim blagom in kulturo trgovsko izkorišča in pa v voditelju klerikalne založbe Santa Feju. Torej stopnja razvoja Lopezovega naroda je nekako stopnja razvoja slovenskega naroda. Spopolnimo sedaj od Bartola premalo označeni družbeni položaj s predstavo našega družbenega položaja in se vprašajmo: Kam je naperjen Lopezov boj? Točka prva: Proti klerikalizmu, t. j. proti katoliškemu svetovnemu nazoru, proti klerikalnemu licemerstvu, proti Santa Fejevi »zlagani morali« — to nasprotje sicer ni podano tako izrazito, kot bi zaslužilo, toda vsaj na nedoslednostih ne trpi. Točka druga: Proti zatiranju Baskov s strani španske nadvlade — torej nekaj — a zelo medli — malomeščanski nacionalni »revolucionar« je Lopez tudi. V teh

dveh točkah pa je popolnoma izčrpana vsebina »revolucionarnega« Lopezovega boja, ki je — kot vidimo — zelo, zelo medla. Bistvene progresivne družbene razvojne tendence ni nikjer. No da, tudi proti trgovskemu izkoriščanju kulture, proti temu, da bi bila »kultura dekla trgovcev in špekulantov«, proti temu, da bi bila »vsaka odkrita beseda odvisna od milosti in nemilosti denarnih mogotcev«, se Lopez »bori«. Toda kako! Najprej se brezskrbno zanaša na kulturnega špekulanta Alvareza, ki financira »revolucionarno« revijo »Svobodni prapor«, v katero pišejo Lopez in njegovi sobojevniki. Šele, ko ta izroči redakcijo te revije Lopezovemu nasprotniku-konkurentu Perezu, si »revolucionar« Lopez spopolni svoj medli program in to na prav medel način. Še sedaj si ne pridobi spoznanja, da je v družbi, ki v njej vladajo denarni mogotci, tudi kultura odvisna od njih, čeprav se mu to spoznanje samo od sebe vsiljuje.

Poročilo o simpatičnih straneh vsebine »Lopeza« in o slabostih teh simpatičnih strani pa že lahko zaključimo. Kajti vsa druga vsebina, cela fabula drame je — razen v nekaterih postranskih momentih — skoz in skoz nerealna, papirnata, skratka vsestransko bedna. (Konec prihodnjč.)

Peter Lem.

Michael Gold: Jevreji bez novaca. Roman. Prevod in fotomontaža P. Bihalyja. Izdaja »Nolit«, Beograd, 1932. — Poleg knjig J. Londona, Uptona in Lewisa Sinclairja, E. E. Kischea, A. Smedleyeve je izdala agilna beograjska založba »Nolit« še zdaj delo mladega ameriškega pisatelja Golda, urednika borbenega časopisa »New Masses«. Mišljenje, da so Židje edini nositelji današnjega kapitalizma in da med njimi sploh ni revežev, ne vlada samo pri nas, temveč je splošno. Najboljši dokaz za nepravilnost tega mišljenja je Goldova knjiga. V njej nas Gold vodi v bedni East-End, del New-Yorka, kjer prebivajo proletarske mase priseljenih Židov. Pisatelj nam podaja žive in plastične slike o njihovem obupnem životarjenju. Knjiga je avtobiografskega značaja, toda Gold sam tvori le del okolice, ki pozna samo glad, bolezen, bedo. Pretresljivo nam opisuje svoje detinstvo v umazanih ulicah tega novovekovnega Ghetta, ki vsebuje vse rekvizite, značilne za te četrti: prostitucija, alkohol, uboji. Goldova šola je ulica. Mojrski so opisi družinskega življenja. Optimizem očeta in kar je specifično židovsko: »Moj sin mora postati učen mož!« Skozi vse življenje sanja oče o tem in se v teh sanjah postara. Materina požrtvovalnost in delavnost, sestrina smrt, ki je eno najbolj pretresljivih mest v knjigi. Živo nam riše običaje, praznike, razne tipe, take kakršni so, brez karikiranja: lopovskega rabina, ki je prišel na stroške teh siromakov iz Evrope in jih izkorišča, dva tipa zdravnika, malomeščana izkoriščevalca in

njegovega antipoda poštenjaka socialista. Med tisoči in tisoči ni niti enega dobro situiranega človeka, vsi so masa lumpenproletarijata, ki se duši v bedi.

Po tem v bedi preživetem detinstvu in mladeniških letih, potem, ko je preizkusil nešteto poklicev, spozna Gold vzrok in rešenje tega nečloveškega životarjenja. Ena edina pot vodi iz njega: borba.

Dr. Pere Bulata labodji spev slovenščini. V »Narodni Odbrani« št. 48. od 27. nov. t. l. je napisal dr. P. Bulat članek »Pitanje jugoslovenskog književnog jezika i Slovenci« ter po temeljiti »znanstveni« analizi konstatiral, da književni slovenščini »nema spasa«. . . . »Ovde drugoga izlaza i rešenja ne bi bilo, nego da se današnje slovenačko književno narečje, kao zasebna celina, uputi tihoj i postepenoj likvidaciji, a da se u smislu istaknutog načela stapanja, pozitivne vrednote, koje je to naše narečje u toku svoga samostalnoga života, kao književno, steklo i namaklo, mislim na jezično blago i sve što je novo, a dobro i na štokavštinu primenljivo, prenese u zajedničku riznicu — u jugoslovenski rečnik i da se on tako pretopi u jugoslovenski književni jezik, recimo Skerličeva tipa . . . To stapanje ne isključuje dakako da i posle zavodjenja jugoslovenskog zvaničnog jezika, za izvesno vreme uporedno s njime u Slovenačkoj bude ravnopravan dosadašnji slovenački sve dotle, dok se naš narod u tom delu otadžbine potpuno ne priljubi i saživi sa novim zajedničkim jezikom.« — — — !?!

Protest švedskih književnikov. Pred nekoliko tedni so imeli švedski književniki v Stockholmu protestni shod radi podelitve letošnje Noblove nagrade za književnost. Poslali so protestno resolucijo švedski akademiji radi nepravilne podelitve nagrade Galsworthyju, ki bi jo moral letos dobiti M. Gorki. Obenem so poslali Gorkemu brzovjav, v katerem pravijo, da je on moralni dobitnik letošnje nagrade in da je to mišljenje vseh književnikov in javnosti. Vzroka, zakaj mu ni bila nagrada podeljena, ni treba navajati.

Neki J. P. — »Slovenec« in Cankarjeva družba. V dveh decembrskih številkah uglednega slovenskega dnevnika, ki se zadnje čase strašno bori za čistost in žlahtnost slovenske kulture, se je neki J. P. strašno ogorčeno razpisal nad letošnjimi knjigami Cankarjeve družbe. Zelo se razburja nad materialistično ideologijo — zelo se seveda tudi moti, če misli, da je filozofski materializem odpravljen. Pobožne želje! Značilno za piščevo duševno obzorje je, da piše: »o n e k e m Massarelu in n e k i Käthe Kollwitz« — torej o dveh slikarjih, ki jih pozna ves svet, samo J. P., ki je res n e k i J. P., ne. Aškerčeva »Bajramska legenda« mu je bogokletje in surovost, v knjigi »Včeraj je bilo, jutri bo« pa je našel »nauk, češ da so Boga ustvarili kapitalisti, da gnjavijo delavca z njegovimi zapovedmi . . .« Strašno je nervozen, ko citira iz programa Internacionale proletarskih svobodomislicev sledeče besede: »Naloga svobodomiselnega gibanja med proletarci je uničiti v glavah proletarca vsako versko in meščanisko ideologijo in ustvarjati brezrazredno

kulturo vsega človeštva.« Njegovi izsledki »krivih nauk« v knjigah CD so obenem najboljšo priporočilo.

»Rdeče rože«, dramski prvenec mladega delavca Jožeta Moškrcja so v nedeljo 27. novembra 1932 postavili na oder »Svobode« v Dobrunjah delavski dilettanti in dosegli z njimi lep uspeh.

Spet se je pojavil ročni delavec, je pogumno prijel za pero in napisal igro v štirih dejanjih. In takoj je treba pibiti: »Rdeče rože« so od vseh poskusov morda najuspejši. Mnogo je še začetniških odvečnosti, precej še manjka do prave, močno oblikovane drame, vendar je to igra, ki bo ob primernem retuširanju naravnost neizogibna za repertoarje naših delavskih odrov. Napisal jo je delavec za svoj razred. Snov je zagrabil prav iz našega časa, v štirih dejanjih nam je veliko pokazal, za eno samo igro celo preveč. Hvalevreden je zlasti njegov realizem in pa zdravo, zares proletarsko gledanje na stvari okoli sebe. V drami se bijeta dva svetova, dvoje interesov, dvoje nazorov. Vmes je pa veliko malih, povprečnih usod. Poleg zavednih delavcev vidimo mlačneže, kmetsko-industrijski za borbo pasivni proletariat, a tudi umazanih duš ne manjka, agentov kapitala, kakršni se v dejanskem življenju skrivajo pod različnimi maskami. Največja hiba »Rdečih rož« je v tem, da ni osnovna linija drame popolnoma izvedena in je prav za prav le močno načeta ter ostane nerešena. V avtorjevih začetniških rokah se še ni mogla povsem razviti, zato niha igra med prikazom kolektivne borbe in dramo posameznih, tu manj važnih usod. Toda za začetek so »Rdeče rože« lepo izpričevalo avtorjevega prizadevanja, ki ga je treba iskreno pozdraviti.

Samo tisti, ki zares pozna težko delavsko življenje, ve ceniti stremjenja in napore za kulturnim udejstvovanjem proletariata, ki se manifestira v različnih oblikah in se bo vedno bolj, kajti proletariat ni več nezavedna, v delo vprežena živina, temveč nosilec nove, resnično kulturne dobe!

T. Č.

Dr. Wilhelm Reich: *Der sexuelle Kampf der Jugend*. (Seksualna borba mladine) 1932. Verlag für Sexualpolitik, Berlin-Wien-Leipzig. Znani seksualni znanstvenik obravnava v tej knjigi najosnovnejša vprašanja iz spolnega življenja mladine. Knjiga je pisana z vso resnostjo in znanstveno temeljitostjo. Najostreje se obrača proti hinavščini, nevednosti in proti dosedanji vzgoji mladine sploh. Dosedanjo tezo »ali moralna vzdržnost ali spolna nečistost« zavrača z novo tezo: »ali zdravo ali bolehalo spolno življenje«. Nadalje odkrito priznava, da je funkcija spolne utežitve silnejša od oploditve. Knjigo najtopleje priporočamo vsakomur tako starejšem kot mladim ljudem.

Prejeli smo: Vladimir Jurčič: *U metropoli* (zbirka pesmi). Nalovni list izdelal Oton Postružnik. — Katalog razstave »Zemlje« (z reprodukcijami Hegedušiča, Tiljaka, Augustinčiča, Detonija, Generaliča, Postružnika itd.) od 4. XII. do 20. XII. v Zagrebu v Umetniškem paviljonu.

Poročilo o Seliškarjevem romanu »Nasledli brod« in Čufarjevi povesti »Februarska noč« smo iz tehničnih razlogov morali odložiti.

ORIENT, DRUŽBA Z.O.Z.

LJUBLJANA
DUNAJSKA CESTA 14

tvornica olj, barv, firneža, lakov in steklenege kleja. — Zaloga steklarskih in pleskarskih potrebščin.

„Buddha“

čajne mešanice so najboljše

TEA IMPORT

Ljubljana, Večna pot št. 15

TELEFON 2626

PRIPOROČA SE

**PARNA
PEKARNA**

NIKO ZUPAN

LJUBLJANA

DUNAJSKA C. 58

„DELTA“

TOVARNA PERILA r. z. z o. z. V PTUJU

Zahtevajte ponudbe

opozarja naročnike „Književnosti“ na ceneno dobavo perila, bodisi moškega ali ženskega iz najpreprostejšega do najfinejšega blaga.

Sukno, kamgarni, lodni itd. za obleke v največji izbi in najceneje nudi

ŠPECIJALNA TRGOVINA

Novak, Ljubljana

Kongresni trg 15 (Naspr. Nunski cerkvi)

JAVNA JEDILNICA

„ŽEDOM“

v Ljubljani na Novem trgu št. 2
(prej Turjaški trg)

nudi prvovrstno hrano po svobodni izbiri jedil. Cene: juhe Din 1.—, prikuhe in močnata jedila Din 2.—, meso in mesna jedila Din 3—4. Moderni obrat. Svetle jedilnice.

LEGAT

špecerija, delikatese, zajtrkovalnica

Ljubljana, Miklošičeva 28

KAVA

dnevno sveža iz lastne novod. pražarne

Svetovnoznani avtomobili in motocikli

Auburn — Peugeot osebni, Austro-Fiat — International Harvester — Laffly, teretni, avtobusi in traktorji.

Kompletni avtomobili in šasije za vse svrhe, nadalje gasilske motorne brizgalne lestve, rešilni in škropilni avtomobili itd. — A. J. S. Norton — Rudge Whitworth — Francis Barnett motocikli!

S. K. F. kroglična in valjična ležišča! CASTROL in VACUUM olje! Najboljša prodaja in nakup rabljenih avtomobilov in motociklov! Avto-moto-garage service. Generalno zastopstvo:

O. ŽUŽEK, LJUBLJANA

Tavčarjeva ul. 11 Telefon int. 2461

Pristopi kot član k Socialno-zavarovalnemu društvu

„HUMANITAS“

REGISTR. POMOŽNA BLAGAJNA

Pogrebniško (posmrtniško) zavarovanje

LJUBLJANA

Pisarna začasno: Jurčičev trg 2/II., kjer dobite vsa potrebna pojasnila